

LÄHTEKÄÄ RAUHASSA

Diakoni messussa

Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia
työn liturgisista tehtävistä

Päivi Heikkilä
Opinnäytetyö, syksy 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Itä, Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonisen sosiaalityön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + diakonian vir-
kakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Heikkilä, Päivi. Lähtekää rauhassa. Diakoni messussa. Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia työn liturgisista tehtävistä. Diak Itä, Piek-sämäki, syksy 2012, 59 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, Sosiaali- ja terveysalan amk-tutkinto, sosionomi (AMK)-diakoni, muuntokoulutus.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijöiden suhdetta messun toimittajana toimimista kohtaan sekä heidän kokemuksiaan ja asenteitaan diakoniatyön liturgisiin tehtäviin. Lisäksi kirjallisuuden kautta selvitettiin diakoniatyön ja messun välistä suhdetta–historiassa ja tänä päivänä.

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena, kvantitatiivista menetelmää käyttäen. Kysely suoritettiin internet-pohjaisella Webropol-ohjelmalla huhtikuussa 2012. Kysely sisälsi monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Kysely lähetettiin 29:lle Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijälle, ja kyselyyn vastasi 25 työntekijää. Kyselyn tuloksia analysoitiin Webropol-järjestelmästä saatavien raporttien (määrällinen, prosentuaalinen, ristiintaulukointi) valossa.

Tutkimuksessa selvisi, että diakoniatyöntekijät ovat hyvin orientoituneita arkityöhönsä. Työn tärkeiksi painopistealueiksi tässä tutkimuksessa nousivat sielunhoito, erilaisten ryhmien, leirien ja retkien järjestäminen sekä taloudellinen avustaminen. Työn liturgisiin tehtäviin diakoniatyöntekijät osallistuivat jonkin verran, mutta esim. jokaviikkoisen messun toimittamiseen osallistuttiin satunnaisemmin ja harvemmin. Kiinnostusta liturgisiin tehtäviin messussa oli jonkin verran, mutta esteeksi säännöllisesti näissä tehtävissä toimimiselle katsottiin vaikeus pitää vapaapäiviä arkipäivinä. Lisäksi tutkimuksessa selvisi, että diakoniatyöntekijät toivoivat lisää koulutusta ja tietoa liturgisista tehtävistä ja niiden konkreettisesta suorittamisesta.

Diakoniatyöntekijät toimivat työssään liturgisissa tehtävissä toistaiseksi melko harvoin. Liturgiset tehtävät saattaisivat kuitenkin antaa työlle uutta mielekkyyttä ja samalla sekä hoitaa työntekijää arjen työssä että antaa uusia lähtökohtia diakonian asiakkaiden arki-kohtaamisiin. Tärkeää olisi nostaa aiheita keskusteluun ja ottaa siihen mukaan myös esimiehet.

Asiasanat: diakoni, diakoniatyöntekijä, diakonia, messu, liturginen tehtävä, kvantitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Heikkilä, Päivi. *Go in Peace. The Deacon in Mass. Jyväskylä Parish Deacons' Thoughts and Experiences on Liturgical Tasks.* 59 pages, 2 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, Autumn 2012.

Diaconia University of Applied Sciences, Degree Program in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services, adult education.

The purpose of this study was to examine the status of Jyväskylä parish's deacons as liturgical servers in the weekly mass and to explore their experiences and attitudes towards the liturgical tasks of their work. An additional focus of the study was a literature review of the relationship between diaconia work and the mass – throughout history and in today's world.

The study was carried out as a survey and analysed using quantitative methods. It was conducted in April, 2012 through the Webropol internet application. The survey included both multiple choice and open ended questions. It was sent to 29 deacons of the Jyväskylä parish and was answered by 25 of them. The results were analysed using the quantitative, percentage-based, and cross tabulation reports available through Webropol.

The study showed that diaconal workers were well oriented to their daily work. The job's most important focus areas that came up in the study were pastoral counseling, the organizing of different groups, camps and retreats, and financial assistance. The deacons contributed to liturgical tasks to some degree, but participation in the weekly mass, for example, was more sporadic. Though there was some level of interest in the mass's liturgical tasks, the deacons felt that the difficulties of arranging a free day during the regular Monday-to-Friday working week prevented those tasks from becoming a regular part of their work. The study also found that diaconal workers would like to get more education and training on liturgical tasks.

Currently deacons participate rarely in liturgical duties. However, liturgical duties could bring a new satisfaction to deacons' work while also providing them with tools for their daily work and communication with clients. It would be important to raise this as a point of discussion, with the managers of deacons included in those discussions.

Keywords: deacon, diaconal worker, diaconia, mass, liturgical task, quantitative research

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	6
2 ALKUSEURAKUNTA JA DIAKONIA	7
3 DIAKONIA - PALVELUA	9
3.1 Käsitteistä.....	9
3.2 Diakonian virka.....	10
3.3 Diakonin tehtävät messussa	12
4 MESSU JA DIAKONIA	15
4.1 Messun teologia ja diakonia.....	15
4.2 Kontekstuaalisuus messussa	16
4.3 Ehtoollinen - yhteyden ateria.....	18
5 AIKAISEMISTA TUTKIMUKSISTA.....	20
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TEHTÄVÄT	22
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	23
7.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja kohderyhmä.....	23
7.2 Menetelmät	24
7.3 Aineiston hankinta.....	25
7.4 Analyysi.....	26
7.5 Eettiset kysymykset.....	27
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	30
8.1 Kyselyyn vastanneiden taustatiedoista	30
8.2 Diakoniatyöntekijöiden oma messuahkeruus.....	30
8.3 Kirkon diakoniatyön perustehtävä ja työn painopistealueet	31
8.4 Diakoniatyön liturgiset tehtävät	33
8.5 Diakoniatyöntekijät ja jumalanpalveluskoulutus	35
8.6 Tehtävät messussa	35
8.7 Asenneväittämiä.....	36
8.8 Arki ja yhteys.....	39
9 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	40
9.1 Liturgia diakoniassa	41
9.2 Esteitä diakoniatyöntekijän osallistumiselle	42
9.3 Koulutusta messutyöhön.....	43
9.4 Liturgiset tehtävät näkyvät toimintasuunnitelmassa ja esimieskeskusteluissa.....	44
9.5 Diakoniatyöntekijän oman hengellisen elämän hoito	44
10 POHDINTAA	46

LÄHTEET	49
LIITE 1: Kyselyn lähetekirje.....	52
LIITE 2: Kyselylomake.....	53

1 JOHDANTO

Diakoniatyössä tehdään paljon hyvää ja ansiokasta työtä ihmisten arjen kysymyksien parissa. Diakoniatyöntekijältä saa tänäkin päivänä suhteellisen nopealla aikataululla niin tukea taloudelliseen ahdinkoon, henkiseen ja hengelliseen hätään kuin monenlaisia virkistystä ja sosiaalisia suhteita, esim. leiri- ja ryhmätoiminnan ansiosta. Diakoniatyöntekijä on tuttu näky tekemässä asioita yhdessä ihmisten kanssa tai organisoimassa toimintaa. Työtä ja avuntarvitsijoita on paljon. Yhteiskunnan muutokset ja palveluiden leikkaamiset tuovat yhä uusia ihmisryhmiä myös diakoniatyön piiriin.

Messu toimitetaan maamme kaikissa kirkoissa viikoittain, ja se on seurakuntaelämämme keskus. Messussa saamme kokea yhteyttä toinen toisiimme, saamme rukoilla ja ylistää Jumalaa sekä tulemme ruokituiksi ehtoollisella. Messun lopuksi meidät lähetetään ruokittuina arkeen, toteuttamaan ihmisyyttämme ja jakamaan siitä hyvästä, mitä itse olemme saaneet. Jokaisessa arkisessa, tavallisessa kohtaamisessa saamme toteuttaa käytännön lähimmäisyyttä toinen toisiamme kohtaan.

Itseäni henkilökohtaisesti on mietityttänyt, miksi diakonia ja viikoittainen jumalanpalvelus eivät käytännössä kohtaa toisiaan tänäkään päivänä kovin usein. Diakoniatyössä ollaan hyvin mukana diakonian erityis- ja leirijumalanpalveluksissa, mutta edelleen diakoniatyöntekijää näkee harvoin mukana toimittamassa jumalanpalvelusta pappien ja kanttoreiden rinnalla. Vuoden 2000 messu-uudistus tarjoaa kuitenkin diakonille messussa omat, tärkeät tehtävät, joiden oikeutukselle perusteet löytyvät jo kaukaa historiasta, aina alkukirkon ajoilta asti. Messussamme on aina ollut tärkeä sija saarnalla ja opetuksella. Messun liturgiaan on kuitenkin sisään kirjoitettu diakonia, palvelu, jopa niin, että koko messu voidaan pohjimmiltaan nähdä diakoniana. Diakonilla on oma tärkeä paikka, seurakunnan keskellä, olla ilmentämässä tätä messun ulottuvuutta näkyvästi ja konkreettisesti.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia oman työnsä liturgisista tehtävistä. Liturgisia tehtäviä ei välttämättä mielletä diakoniatyön ydintehtäviin kuuluviksi, mutta kiinnostavaa on, mitä uutta liturgiset tehtävät työn sisällössä voisivat kenties työlle ja työntekijälle antaa. Tärkeää olisi myös nostaa aihetta keskusteluun työyhteisöissä.

2 ALKUSEURAKUNTA JA DIAKONIA

Historiaa taaksepäin katsottaessa, voidaan sanoa, että jo alkuseurakunnassa huomioitiin seurakuntalaisia ja heidän erilaisia elämäntilanteitaan. Perinteisesti Apostolien tekojen lukua kuusi pidetään diakonian, palvelun, lähtötilanteena seurakuntatyössä. Seurakunnan keskuudesta valittiin seitsemän hyvämaineista miestä. Heidän tehtäväkseen tuli pöytäpalvelijana toimiminen ehtoollisella, muita yleisiä sosiaalisia tehtäviä sekä seurakunnallisia johtotehtäviä. Huomattavaa on, että tuolle viralle kuului julistus- ja lähetystehtävä, mutta myös diakonia. Tuon apostolisen viran tärkeitä lähtökohtana oli diakonia ja sen kuuluminen seurakuntaelämään. (Yhdessä kirkon virassa 1997, 22.) Myöhemmin on todettu, että tällä seitsemän miehen valinnalla ei voida suoraan katsoa olevan yhteyttä myöhemmin syntyvään diakonian virkaan. Yhtäläisyyksiä voidaan kuitenkin paljon havaita. Miehet saivat tehtäväkseen seurakunnan rakkauden työn. Heidän tehtäväkseen tuli vähäosaisten tukeminen, auttaminen ja oikeudenmukaisuudesta huolehtiminen. Valittujen miesten tehtävä ja virka oli palvelu. Tuossa työssä läheisesti yhteen kuuluivat alttari ja palveleminen. (Ahonen 1991, 24–25.)

Kirkollinen kolmiportainen virkamalli, piispa, presbyteeri (vanhin) ja diakoni, katsotaan kehittyneen valmiiksi vasta Uuden testamentin ajan jälkeen. Piispat toimivat lähinnä eri kotiseurakuntien johtajina ja diakonit toimivat piispojen ”apulaisina” esimerkiksi ehtoollisen vieton yhteydessä. (Veijola 2002, 14–15.) Näiden kolmen viran välinen tehtäväjako tarkentui pikkuhiljaa ajan myötä. Presbyteeri toimi piispan sijaisena tehtävien ja alueiden laajentuessa jumalanpalveluksissa. Diakonille taas tuli vastuualueeksi karitatiivinen palvelu sekä toimittaa piispan luvalla joitain jumalanpalvelustehtäviä. (Yhdessä kirkon virassa 1997, 23.) Piispa ja diakoni toimivat kiinteässä yhteistyössä. Piispa johti ja opetti, diakonin tehtäviin taas kuuluivat palvelu- ja avustamistoiminta. Diakonit vastasivat erityisesti ns. rakkauden aterioista (agape) ehtoollisen yhteydessä. (Ahonen 1991, 25.)

Jo 100-luvun alussa tunnettiin kolmisäikeinen virkakäsitys, joka käsitti piispat, diakonit ja presbyteerit. Diakonia (diakoneo) sanana ja käsitteenä tulee kreikan kielestä ja tarkoittaa yksinkertaisimmillaan verbinä palvella. Tällä verbillä tarkoitetaan joskus myös aterian valmistamista tai sen tarjoamista. Uuden testamentin myöhemmissä kirjoissa sana kuvaa myös viran hoitoa tai diakonin tehtävää. Sanaa käytetään myös substantiivina palvelu (diakonia) sekä joskus se merkitsee pöytäpalvelua tai palvelua tietyssä tehtävässä. (Sollamo 1991, 25.) Diakonien tärkeä tehtävä messussa oli nimenomaan

jakaa siunattu leipä ja viini sekä huolehtia, että kaikki saivat oman osansa, myös puutteenalaiset ts. diakoneilla oli liturginen tehtävä. Diakonit myös saarnasivat ja antoivat kasteopetusta eli heillä oli katekeettinen tehtävä unohtamatta heidän huolenpitoaan köyhistä ja sairaista eli heillä oli myös karitatiivinen tehtävä. (Yhdessä kirkon virassa, 23.)

Uudemman tutkimuksen valossa on päädytty hieman toisenlaiseenkin tulkintaan diakonin viran alkuperästä alkuseurakunnassa. Näkemyksen mukaan kristinuskon teksteissä ei olisi olemassa selkeää lähtökohtaa nykyisen muotoiselle diakonian viralle. Apostolien tekojen seitsemän viisaan miehen valinta nähdäänkin hellenistijuutalaisten johtajien valintana. Myöskään Raamatussa diakonos–maininnat eivät viittaisi mitenkään erityisesti sosiaaliseen tai karitatiiviseen palvelutyöhön. Näin ollen selkeää diakonin viran alkuperää ei löytyisikään Uudesta testamentista, eikä itse asiassa papin tai piispankaan viroista. (Latvus 2007, 79.)

Diakonos–nimike liittyy enemmänkin yleiseen seurakunnalliseen työhön, eikä sillä siis tarkoiteta varsinaisesti karitatiivista palvelua. Diakonos–sanan yhteydessä esiin nousevat nimenomaan jumalanpalvelukseen ja sakramentteihin liittyvät tehtävät. Alkuseurakunnassa köyhistä huolehtiminen ja toinen toisistaan välittäminen olivat vielä itsestäänselvyksiä. Sitä tehtävää hoitivat kaikki yhdessä ja se kuului kaikille. Näin näitä tehtäviä ei tarvinnut antaa jollekin yksittäiselle henkilölle seurakunnassa, vaan tehtävää hoidettiin lähtökohtaisesti yhdessä. (Latvus 2007, 79.)

Tämän uuden tulkinnan valossa varsinainen moderni diakonia olisi syntynyt vasta 1800-luvulla. Kristillinen virkamalli on kuitenkin syntynyt pitkän ajan kuluessa prosessimaisesti sekä kuhunkin aikakauteensa ja sen tarpeisiin liittyen. Tänäkin päivänä kirkon virkoja pohdittaessa ja kehitettäessä olisi huomioitava uskon sisältö sekä tämänhetkinen toimintaympäristö. (Latvus 2007, 80–81.)

3 DIAKONIA - PALVELUA

Vuoden 2000 ensimmäinen adventtisunnuntai oli erityinen sunnuntai Suomen luterilaisen kirkon elämässä. Tuolloin otettiin käyttöön uusi Kirkkokäsikirja. Kirjaa oli uudistettu jo pitkään ja tuolloin se saatiin käyttöön. Kristityt ovat alkuseurakunnasta asti kokoon-tuneet yhteen kuulemaan opetusta, murtamaan leipää, rukoilemaan ja kokemaan yhte-tyä. Samasta asiasta oli nytkin kysymys, kirkkomme tarvitsi uudistusta, mikä nousee nimenomaan jumalanpalveluksen hengellisestä luonteesta. (Sariola 2001, 15–16.)

Tällä uudistamisella voidaan nähdä halukkuutta uudistaa ja syventää jumalanpalveluk-sen kokonaisvaltaista ymmärtämistä. Kyse ei ollut pelkän liturgian uudistamisesta vaan siihen liittyi laajempia kysymyksiä mm. jumalanpalveluskasvatuksesta, eri työntekijä-ryhmien liittymisestä jumalanpalvelukseen sekä seurakuntalaisten vastuun lisäämises-tä jumalanpalveluselämässä. (Sariola 2001, 21–22.)

Jumalanpalvelusuudistuksen myötä löydettiin uudestaan myös diakoni ja hänen roolin-sa messun toimittajana. Alkukirkon liturgisista tehtävistä ja ihmisten konkreettisesta auttamisesta oli kuljettu pitkä historiallinen tie diakonian saralla. Uskonpuhdistuksen aikana diakonian ja jumalanpalveluksen yhteys katkesi kokonaan ja diakoniassa on keskitytty melkein-pä pelkästään karitatiiviseen (rakkauden palvelu) auttamiseen. Uudis-tusprosessin myötä yhteyttä diakonian ja jumalanpalveluksen kesken yritetään jälleen rakentaa. Tämä kehitys olisi pohjimmiltaan pyrkimystä varhaiskirkon jumalanpalveluk-sen toteuttamiselle. Diakonin tehtävä messussa ei ole vain tekstinlukijan rooli, vaan diakonin tehtävien kautta messuun tuodaan diakonin viran tehtävät keskelle seurakun-taa konkreettisesti. (Komulainen 2004, 40.)

3.1 Käsitteistä

Työn keskeisiä käsitteitä ovat alkuseurakunta, jumalanpalvelus, messu, liturgia, liturgi-nen tehtävä, diakonia, diakoni, diakonissa, esirukous ja ehtoollinen. Alkukirkolla tai alkuseurakunnalla tarkoitetaan Jeesuksen ylösnousemuksen (n. 30 jKr.) ja Jerusalemin tuhon (70 jKr.) välisenä aikana kokoontunutta seurakuntaa Jerusalemissa. Liturgia tu-lee kreikan kielestä ja on jumalanpalveluksesta käytetty nimitys. Jumalanpalvelus voi tarkoittaa kirkon jumalanpalveluselämään liittyvää tilannetta: messua, kastetta, hautaan siunaamista tai muuta rukoushetkeä. Jumalanpalvelus on kristillisen seurakuntaelämän

keskus, ja sen toteuttamiseen parhaimmillaan osallistuu koko seurakunta. Myös ihmisen arkinen elämä voidaan nähdä jumalanpalveluksena. Messu-nimitystä käytetään tarkoittaessa ehtoollisjumalanpalvelusta. Messu-sana tulee päätöskehotuksen sanoista *Ite, missa est*, lähtekää, palvelus on päättynyt. Sana messu otettiin kirkossamme uudestaan paremmin käyttöön jumalanpalvelusuudistuksen ja uudistetun Jumalanpalveluskirjan käyttöönoton myötä vuonna 2000. (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a.)

Sana diakonia tulee kreikan kielen palvelemista merkitsevästä sanasta. Diakonia käsittää karitatiivisen (lähimmäisenrakkaus) ja liturgisen (palvelemista jumalanpalveluselämän ja hengellisen elämän hoidon kautta) ulottuvuuden sekä yhteiskunnallista vaikuttamista huono-osaisten hädän poistamiseksi. Diakonia, palvelu on koko kirkon ja kaikkien seurakuntalaisten tehtävä. Diakoni on piispainkokouksen hyväksymän diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehdon koulutuksen suorittanut henkilö, jonka tutkintanimike on sosionomi (AMK). Myös jumalanpalveluksessa liturgisissa tehtävissä toimivasta käytetään nimitystä diakoni. Diakonissa on diakonisen hoitotyön suuntautumisvaihtoehdon koulutuksen suorittanut henkilö, jonka tutkintanimike on sairaanhoitaja (AMK). (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a.)

Ehtoollinen on kirkkomme sakramenteista toinen, kasteen lisäksi. Ehtoollisen leivässä ja viinissä on Kristus todellisesti läsnä sen jälkeen, kun ne on ehtoollisrukouksessa pyhitetty. Ehtoollinen on yhteyden ateria, jolla koemme yhteyttä tässä ajassa toinen toisiimme sekä jo kuoleman rajan taakse päässeiden kanssa. Esirukous on rukousta toisten ihmisten puolesta. Esirukouksessa voimme kantaa toinen toisemme ja koko maailman hädän ja kiitoksen Jumalan eteen. Yhteyttä, osallisuutta ja jakamista (koinonia) voimme tuntea kristittyinä toisiimme lähellä ja kaukana. (Suomen luterilainen kirkko i.a.) Seurakunta tarjoaa kaikille ihmisille paikkaa toistensa kohtaamiselle ja turvalliselle yhteydelle toinen toisiinsa. Tätä yhteyttä tarjoaa myös kirkon jumalanpalveluselämä.

3.2 Diakonian virka

Pohjimmiltaan diakoniatyö perustuu kirkkolakiimme (KL 4 § 1), missä seurakunnan tehtävä on huolehtia mm. diakoniatyön järjestämisestä. Kirkkojärjestys edellyttää, että jokaisessa Suomen seurakunnassa tulee olla diakonian virka (KJ 6 § 9). Lisäksi kirkkojärjestys (KJ 4 § 3) tarkentaa, että seurakunnan diakoniatyöntekijän lisäksi diakonia, palvelu, kuuluu jokaiselle seurakuntalaiselle osana kristityn elämäntapaa. Tämä toteu-

tuu vapaaehtoisuutena ja arkisena lähimmäisten rinnalla kulkemisena. (Helin ym. 2010, 47.)

Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Toiminnasta määrätään tarkemmin kirkkoneuvoston tai seurakuntaneuvoston hyväksymässä diakoniatyön johtosäännössä. (Kirkkojärjestys 4 § 3)

Diakonian viran kehityksessä on käyty pitkä tie näiden 2000 vuoden kulussa. Uuden testamentin aikana diakonit olivat tärkeä osa seurakunnan viranhoitoa ja se lähti liikkeelle seurakunnan jumalanpalveluselämästä. Piispa ja diakoni muodostivat tärkeän seurakuntaelämän voimakaksikon, joka hoiti niin liturgisia tehtäviä kuin karitatiivisia palvelutehtäviä. Noin 100-luvun alusta siirryttiin pikkuhiljaa ns. kolmisäikeiseen malliin: piispa, presbyteeri ja diakoni. Keskiajalla diakonian virka kapeutui ja siitä tuli lähinnä liturginen virka, jonka tehtäviin kuului mm. esirukouspalvelu. Uskonpuhdistuksen aikana ajateltiin, että usko johtaa väistämättä rakkauden tekoihin lähimmäisen hyväksi Lutherin käsityksen mukaisesti. Kirkon tehtäväksi nähtiin sanan viljely ja lähimmäisenrakkaus nähtiin toteutuvan perheessä ja arkisessa työssä ilman erillistä kirkon palveluvirkaa. (Yhdessä kirkon virassa 1997, 22–27.)

Vasta 1800-luvun Saksassa heräsi ajatus seurakuntadiakonian elvyttämisestä. Suunnitelma ei kuitenkaan toiminut ja yhteyttä seurakuntaan ei syntynyt. 1900-luvulla heräteltiin keskustelua diakonian viran palauttamisesta seurakunnan yhteyteen. Alettiin nähdä, että seurakunta ei ole vain saarnan kuulemista ja opetusta varten vaan opetus pitäisi elää myös todeksi. Keskustelua käytiin lähinnä karitatiivisen palvelun näkökulmasta. Samalla alettiin nähdä, että diakonia on kirkon tapa olla ja elää uskoaan todeksi. (Yhdessä kirkon virassa 1997, 27–33.)

Suomessa käytiin keskustelua diakoniatyön kehittämisestä 1900-luvun alkupuolella. Erityisesti Otto Aarnisaloon vaikutus oli suuri, kun hän puolusti diakonian kehittämistä sanomalla, että diakonia kuuluu seurakunnan syvimpään olemukseen eli saarna ja rakkauden työt liittyvät toisiinsa. Myös Eino Sormunen puolusti diakoniaa ja hän näki alttarin ja diakonian välillä läheistä yhteyttä. (Yhdessä kirkon virassa 1997, 33–34.)

Tärkeä uudistus Suomen kirkossa tapahtui 1943, jolloin kirkolliskokous velvoitti seurakuntia perustamaan diakonian viran. Seurakunnista tuli ns. diakoniaseurakuntia, kun alettiin nähdä, että seurakunta tarvitsee diakoniaa, jotta seurakunnan perustehtävä

voisi toteutua. (Yhdessä kirkon virassa 1997, 44.) Kirkkolakiin tehtiin monia muutoksia. Seurakuntia kehoitettiin harjoittamaan ”kristillistä laupeudentointia ja ottaa palvelukseensa siihen tarvittavia henkilöitä” (KL 1944, § 11). Kirkossa tunnustettiin, että diakoniatyö on osa kirkon perustehtävää. (Palvelijoiksi vihityt 2002, 25.) Näin diakoniatyö kehittyi maassamme vapaaehtoistyön ja vapaaehtoisten järjestelyjen sekä laitosdiakonian kautta lakisääteiseksi seurakunnan työksi. Diakonian virasta tuli osa hengellistä virkaa, johon piispa vihkii. Vuosikymmenien saatossa diakonianviran kehitystarpeita on opittu ymmärtämään nimenomaan liturgisesta ulottuvuudesta kirkon tiedostaessa, että kirkon työssä on kysymys uskon ja rakkauden yhteisöistä. (Palvelijoiksi vihityt 2002, 24.)

Kirkossamme on keskusteltu virkarakenteen uudistuksesta aina 1970-luvulta saakka. Aluksi keskustelu koski lähinnä papin ja lehtorin virkoja, mutta vuonna 1985 kirkolliskokous päättyi siihen, että kirkon viran kolmijako tutkitaan uudestaan. Keskustelu liittyi diakonia- ja nuorisotyön virkojen kehittämiseen. Tätä virkojen kolmisäikeisyyden tutkimusta alettiin nimittää diakonaatin uudistukseksi. (Diakoninvirka 2007, 40.)

Diakonaatin uudistuksesta on keskusteltu kaikki nämä vuosikymmenet, mutta lopullista päätöstä sen toteutumisesta ei vielä ole. Jos uudistus toteutuisi, tulisi diakoninvirasta sekä katekeettinen että karitatiivinen virka, mille löytyvät historialliset perusteet. Diakoninvirassa oleva toteuttaa edelleen rakkauden ja uskon virkaa omassa palvelutoiminnassaan ja tätä kautta virka on yhteydessä myös sanan ja sakramenttien virkaan. Diakoniantyössä olevat ovat esittäneet huolensa, että uudistuksen ja uusien velvollisuuksien myötä diakonian viran perustehtävät kaventuvat ja niihin ei ole enää aikaa keskittyä. Diakonaattiryhmä (2007) katsoo, että diakonian viran liittyminen jumalanpalvelukseen on tärkeää. Keskeistä uudistuksessa ei kuitenkaan olisi viranhaltijoiden osallistuminen säännöllisesti jumalanpalveluksien toimittamiseen vaan tämä liittyminen toteutuu myös luontevissa tilanteissa, arjen työssä ja sen tehtävissä. (Diakoninvirka 2007, 40, 52, 77–79.)

3.3 Diakonin tehtävät messussa

Alkukirkossa ihmiset elivät tiivistä yhteyttä toinen toisiinsa jakaen fyysiset tarpeensa, kuten ruoan ja juoman. Yhdessä elettiin ja koettiin myös yksinäisyys, sairaudet, vainot ja elämän yleinen epävarmuus. Messu tulee todelliseksi, kun seurakunta elää yhdessä todeksi myötäelämisen, solidaarisuuden ja oikeudenmukaisuuden toiveen. Jumalan-

palvelus hengittää diakoniassa ja sillä on vahva side diakoniaan, palveluun, liturgian sisään kirjoitettuna. (Komulainen 2004, 41.)

Seuraavassa tarkastellaan erityisesti niitä messun osia, joissa diakonilla on mahdollisuus toimia.

Jumalanpalveluksen kaavan alkuosassa Kyrie, Herra armahda, on huuto kärsivän maailman puolesta. Rukouksessa kannetaan kärsivät, sorretut ja köyhät Jumalan eteen. Rukous puhuu rauhan ja oikeudenmukaisuuden puolesta. Koko kärsivä maailma tuodaan Jumalan eteen ja seurakunta pyytää Kaikkivaltiasta Jumalaa apuun. Kyrien johtaminen on mahdollista diakonin johtaa. (Komulainen 2004, 41.)

Esirukous ja sen valmistaminen, mielellään yhdessä seurakuntalaisten kanssa, on diakonin tärkeä tehtävä. Esirukouksessa kannetaan kaikki ihmiset ja koko kärsivä maailma Jumalan eteen. Toisaalta seurakunta osoittaa kiitollisuuttaan Jumalaa ja hänen Kaikkivaltiuttaan kohtaan. (Komulainen 2004, 41–42.) Kirkkokäsikirjan mukaan esirukouksen tulee sisältää ainakin seuraavia rukousaiheita: rukous kirkon ja seurakunnan sekä evankeliumin leviämisen puolesta, esivallan, julkisen vallan ja maailman rauhan puolesta, rukous vaikeuksissa olevien puolesta sekä rukous yleensä ajankohtaisten asioiden puolesta. (Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 19). Esirukous voi olla hyvinkin ajankohtainen ja alueen ihmisten elämään ja hätään liittyvä ja näiden asioiden puolesta rukoileva. On luontevaa, että diakoni omassa tehtävässään toimii esirukouksen johtajana. Esirukous on seurakunnan yhteinen rukous, missä ihmisten asioita pidetään esillä ja se puhuu kaikkien ihmisten puolesta. Rukouksessa tulisi ilmetä seurakunnan senhetkinen elämäntilanne, huolet ja kiitoksen aiheet. Rukoileva ihminen oppii näkemään ympärillään Jumalan hyvyyttä ja rakkautta. Esirukous auttaa meitä pois itsekkyydestämme näkemään elämän kokonaisuuden kaikessa kauneudessaan ja rujoudessaan. Lähimmäisenrakkaus on tapa, jolla me ihmiset vastaamme tähän Jumalan rakkauteen. (Palvelkaa Herraa iloiten 2001, 83, 206.)

Evankeliumissa kuullaan itsensä ylösnousseen Kristuksen ääni. Diakoni lukijana lähettää evankeliumin, hyvän sanoman liikkeelle ihmisten keskelle. (Komulainen 2004, 42.) Evankeliumitekstin kuunteleminen seisaaltaan on yksi messun kohokohtia (Palvelkaa Herraa iloiten 2001, 24).

Ennen uhrivirttä ilmoitetaan kolehdin kohde. Ilmoituksen voi tehdä diakoni. Ilmoitusta seuraavan kolehtivirren aikana katetaan ehtoollispöytä. Pöydän voi kattaa liturgi, avustava pappi tai diakoni. (Palvelkaa Herraa iloiten 2001, 36.)

Ennen ehtoolliselle käymistä diakoni kehottaa seurakuntalaisia rauhan toivottamiseen toinen toiselleen. Siinä seurakuntalaiset jakavat Kristuksen kehotuksen rauhaan. Samalla se korostaa ehtoollisen yhteysluonnetta. (Komulainen 2004, 42.) Toivotukseen voidaan liittää myös jonkin konkreettisen ja rauhaa ilmaiseva merkki, esim. lähellä olevien kättelemine (Palvelkaa Herraa iloiten 2001, 42).

Liturgi kutsuu kirkkokansaa ehtoolliselle (communio), yhteyden aterialle. Liturgi jakaa ehtoollislevän ja avustaja, joka voi olla myös diakoni, jakaa viinin. (Palvelkaa Herraa iloiten 2001, 44.)

Jumalanpalvelusten kirjassa lähettäminen messun jälkeen kuuluu diakonille. Lopuksi diakoni lähettää seurakunnan maailmaan, arkeen, jakamaan sitä kaikkea hyvää, mitä Jumalalta ovat saaneet. Lähettämässä käytetään vanhaa muotoa: "*Lähtekää rauhas- sa ja palvelkaa Herraa iloiten*". Jumalanpalvelus jatkuu arjessa. Ihmiset palaavat omaan elämäänsä ja arkeensa, mutta lähetettyinä ja varustettuina palvelemaan Jumalaa ja lähimmäistään. (Komulainen 2004, 42.)

4 MESSU JA DIAKONIA

Messu on syvimmiltään keskustelua Jumalan kanssa. Jumala lähestyy ihmisiä ja Hänet voidaan kohdata messussa rukouksen, ylistyksen, Raamatun tekstien ja ehtoollisen kautta ja välityksellä. Messussa kohtaamme Kristuksen ja Pyhä Henki avaa meissä tietoisuutta. Tämä taas herättää meissä uskoa ja rakkautta sekä herkistää meitä näkemään ja kohtaamaan maailman hädän ja tuntemaan myötätuntoa elämää ja toinen toisiamme kohtaan. (Vahtola 2004, 8.)

4.1 Messun teologia ja diakonia

Kirkko on pohjimmiltaan jumalanpalvelusyhteisö, jossa yhteys Jumalaan ja kristittyjen keskinäinen yhteys kuuluvat yhteen. Historian saatossa liturgian ja diakonian välinen yhteys on kokenut monenlaisia muutoksia. Kirkon viran kolmisäikeisyys, piispa, diakoni ja presbyteeri, omana aikanaan vahvasti viran liturgisuutta ja keskinäistä yhteyttä, mikä luontevasti toi diakonian, rakkauden palvelun, ulottuvuuden myös jumalanpalvelukseen mukaan. Tämä yhteys heikkeni pikku hiljaa vuosisatojen kuluessa, kunnes jumalanpalveluselämä alkoi olla pelkkää liturgiaa, mistä puuttui diakoninen ulottuvuus. Uskonpuhdistuksen aikana oli yrityksiä liturgian ja palvelun väliselle yhteistyölle, jotka sitten eivät kuitenkaan kantaneet. Tärkeää tosin oli saada osallistua jumalanpalvelukseen omalla kielellä. Myös 1800-luvulla elettiin diakonian uudistumisen aikaa, mutta siitä huolimatta jumalanpalvelus ja diakonia jatkoivat eriytymistään. Tästä kehityksestä olemme vieläkin tietyllä tavalla osallisia. Tässä yhteydessä ei välttämättä keskustella vain siitä, miten diakoniaviranhaltijat olisivat mukana toimittamassa messua, vaan myös siitä, miten liturgiamme löytäisi diakonian omaksi peruslähtökohdaksi. (Järveläinen 1991, 93–95.)

Diakonian yhteys jumalanpalvelukseen ja messuun on tärkeä. Jos diakonia ja sen tekemä auttamistyö katsottaisiin täysin erilliseksi osaksi, ilman yhteyttä seurakunnan jumalanpalveluselämään, vaarana olisi, että työstä tulisi vain yleisinhimillistä auttamistyötä ilman sen erityisluonnetta. Toisaalta myös jumalanpalveluselämä tarvitsee diakoniaa, jottei se jäisi pelkäksi puheeksi. (Puuska 2012, 144.) Koko messu voidaan pohjimmiltaan nähdä diakonian, palvelun, näkökulmasta; siinä sana ja palvelu, ihmisten rakastaminen ja siihen kehottaminen, liittyvät yhteen. Messun kautta diakoniasta tulee seurakunnan yhteinen tehtävä, johon jokainen meistä on kutsuttu (Veikkola 2002, 119).

Kari Latvus (2004) kirjoittaa:

Tähän maailmaan sijoittuu arjen jumalanpalvelus. Se merkitsee Jumalan eteen tulemista silloin, kun mihinkään muualle ei enää tunnu olevan asiaa.

Sunnuntain messu on seurakunnalleen ikään kuin evästä tulevaa viikkoa ja sen arkisia töitä ja tehtäviä, elämää varten. Diakoniatyön viikkotoiminnoissa vietetään paljon erilaisia hartaushetkiä kerhoissa, ryhmissä, leireillä sekä myös yksityisissä kodeissa kotikäynneillä. Diakoniatyöntekijä kohtaa viikkotyönsä aikana suuren määrän ihmisiä ja heidän ilojaan ja murheitaan vastaanotolla sekä muissa kohtaamisissa. Tämä arkinen kohtaaminen ammentaa voimansa nimenomaan sunnuntain jumalanpalveluksesta. Toisaalta työntekijä voi myös rohkaista vaikeissa elämäntilanteissa eläviä ihmisiä osallistumaan jumalanpalvelukseen tai viedä itse tai toivomuksesta vaikeita asioita esim. jumalanpalveluksen esirukoukseen. (Puuska 2012, 146.) Diakoniatyö hengittää seurakunnan jumalanpalveluselämän kautta. Näin diakonia voi antaa myös uutta toivoa luovaa tukea joskus hyvinkin konkreettisen, arkisen tukensa rinnalle.

Messulla on dialoginen luonne. Se on persoonallista vuoropuhelua Jumalan ja ihmisen välillä. Ihminen saa lähestyä Jumalaa ja Jumala on toimiva ja läsnä oleva Jumala seurakuntansa keskellä. Messussa ehtoollinen muistuttaa Kristuksen sovitusyöstä konkreettisesti viikosta toiseen. Messussa kohtaamme läsnä olevan kolmiyhteisen Jumalan. Pyhä Henki toimii seurakunnan keskellä sanan ja sakramenttien kautta sekä herättää ja synnyttää meissä rakkautta, uskoa ja myötätuntoa luomakuntaa ja ihmisiä kohtaan. (Vahtola 2004, 7–8.) Tämä vuoropuhelu ihmisen ja Jumalan välillä sisältää loppujen lopuksi sekä jumalallisen että inhimillisen puolen ihmisen elämässä. Messu elää elämän keskellä ja lopulta se varustaa ja ruokkii ihmiset arkiseen elämään ja sen haasteiden keskelle. *"Lähtekää rauhassa!"*

4.2 Kontekstuaalisuus messussa

Kontekstuaalisessa teologiassa ei pitäydytä pelkästään tekstiin ja sen haasteisiin vaan se hakee dialogia tekstin ja käytännön arkielämän ja sen haasteiden kesken. Tässä tärkeänä tietolähteenä toimivat ihmisten arjen elämä ja ne yhteisöt, missä he elävät. (von Weissenberg 2007 i.a.) Tämä kontekstuaalisuus antaa hyvän viitekehyksen diakonian, palvelun merkitykselle messun suunnittelussa ja toteutuksessa. Diakonian vahvuus, mitä se mukanaan messuun voi tuoda, ovat juuri arjen asiat. Tavallisen ihmisen

kivut, huolet ja ilot- tässä ja nyt. Toisaalta tämä yhteisön huoli ja kiinnostus ihmisistä laajenee koskettamaan koko maailmaa. Kari Latvus kirjoittaa (2004, 32):

Osallistava hengellisyys on elinehto kontekstuaalisessa teologiassa. Osallistavuus merkitsee kommunikaation toimimista, sisääntulon ja läsnäolon sallimista, ihmisten omalla kielellä puhumista ja evankeliumin tuomista niin lähelle, että siihen voi tarttua arkivaatteissakin.

Kontekstuaalisen teologian Raamatun tulkinta kohoo vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta (von Weissenberg 2007 i.a.). Siihen vaikuttavat kulloinenkin yhteiskunnallinen tilanne, asiayhteydet, kytkennät historiaan ja vallitsevaan kulttuuriin (Aaltonen 1996, 106.) Seurakunta elää ja toimii kulloisessakin tilanteessa vallitsevista olosuhteista käsin ja tähän toimintaan vaikuttavat myös yhteisön aikaisempi historia ja opitut asiat. Kirkossa ja jumalanpalveluselämässä on tärkeää huomioida kulloinenkin tilanne, missä yhteisö elää ja toimii, huomioida ne muutokset, jotka ihmisten elämään väistämättä vaikuttavat, esim. työttömyys, nuorten syrjäytyminen, eriarvoistuminen jne. Kirkon työ ja viikoittaisen messun suunnittelu ja rakentaminen ei voi olla huomioimatta ympäröivää maailmaa ja sen tapahtumia. Näin jumalanpalveluksesta tulee aikaansa ja yhteisöön sitoutunutta toimintaa, missä ihmisten arki on vahvasti läsnä. Kun tuntuu, että kaikki keinot on jo käytetty, on ihmisellä vieläkin mahdollisuus tulla Jumalan eteen (Latvus 2004, 30.)

Latvuksen (2002) mukaan kontekstuaalinen teologia rakentuu neljästä osa-alueesta. Kontekstuaalisen teologian perusajatuksena on nähdä meitä ympäröivä todellisuus arkisesta näkökulmasta käsin. Tärkeää on huomata, ettei kontekstuaalisuus tyydy pelkästään yksilön näkökulmaan vaan siinä haetaan yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja sosiaalisia näkökulmia arkiseen todellisuuteen. Tärkeää on myös paikallinen näkökulma. Tärkeänä nähdään myös yhdessä tekeminen. Näin yhteisöt oppivat toimimaan sosiaalisesti ja vuorovaikutteisesti, mikä taas lisää ihmisten tukiverkkoja antaen toivoa ihmisille. (Latvus 2002, 176–177.)

Arjen moninaisuutta mietittäessä, eteemme tulee myös kysymys elämän oikeudenmukaisuudesta. Kärsimys on ihmisen iso ongelma. Miten kärsimyksen tulisi vastata? Viitekehuksesta käsin tulee edetä kohti oikeudenmukaista hyvinvointia, missä ihminen kokee osallisuutta. Tärkeää on myös osallistava hengellisyys, minkä ilmenemismuodot voivat olla monenlaisia kuten esim. Raamattu, rukous, hiljaisuuden vaaliminen ja jumalanpalvelus. Jos jokin näistä neljästä osa-alueesta jää vaillinaiseksi tai ei ole huomioitu, jotain jää puuttumaan. Jos vaikka hengellisyyden ulottuvuus puuttuu, vaarana on, että

jäämme esim. sosiaalitoimen tai kolmannen sektorin tekijöiksi ilman omaa erityistä osaamistamme, hengellistä ulottuvuutta. (Latvus 2002, 179–180.)

Kontekstuaalisuus on tärkeä osa kristillistä jumalanpalvelusta. Jumalanpalvelus ei voi olla erillinen osa tai jopa jotenkin elämän yläpuolelle asettuva ilmiö, vaan se on osa elävää elämää. Kristus on läsnä sanassa ja sakramenteissa. Meidän ihmisten elämä ja elämäntilanteet ovat läsnä ja mukana sanassa ja ehtoollisessa, yhteisessä jumalanpalveluksessa. Tämä välttämättömyys tulee ottaa huomioon jo jumalanpalveluksen suunnitteluvaiheessa. Yhteen kokoontuva seurakunta tuo aina mukanaan oman viitekehänsä, elämänsä ilot ja surut kokoontumiseen mukanaan. Erityisesti tämä näkyy esirukouksen laadinnassa ja sen aiheissa. (Sariola 2001, 227, 229–230.)

4.3 Ehtoollinen - yhteyden ateria

Messu eli ehtoollisjumalanpalvelus tuli entistä tärkeämpään rooliin jumalanpalvelusudistuksen myötä.. Ehtoollinen on sanan ja saarnan rinnalla messun yksi tärkeimpiä osia. Ehtoollisessa Jumalan armo ja siunaus ihmistä kohtaan tulee esiin näkyvässä ja konkreettisessa muodossa. (Palvelkaa Herraa iloiten 2001, 63.)

Messu eli ehtoollisjumalanpalvelus on seurakunnan jumalanpalveluselämän tärkeä keskus. Yrjö Sariola (1998) kirjoittaa kirjassaan Mennään messuun:

Se (messu) ei ole vain yksi toimintamuoto toisten joukossa, vaan pikemminkin sydän, josta virtaa uutta voimaa koko seurakunnan elämään. Kun seurakunnan jäsenet kuulevat evankeliumissa Kristuksen oman äänen, Pyhä Henki vaikuttaa heissä uskon missä ja milloin Jumala hyväksi näkee. Aterioiminen Herran pöydässä antaa voimaa palvella lähimmäisiä. Sunnuntain ehtoollisjumalanpalvelus pitää myös koossa seurakunnan arkiviikon monimuotoista toimintaa.

Ehtoollinen on messun yksi keskeisistä osista. Ehtoollinen on luonteeltaan näkyvää ja konkreettista ja samalla se antaa messulle diakonisen ulottuvuuden. Ehtoollinen ja diakonin palveleminen siinä ovat kutsua rakkaudenpalveluun. Kaikki ihmiset on kutsuttu osallisiksi ehtoollisen lahjasta, Jumalan lupauksista ja täydestä sovituksista. Kristuksen tekemä työ on työtä kaikkien puolesta ja ehtoollinen liittää diakonian arkisen työn tähän jatkumoon. Johdattaessaan seurakuntalaisia ehtoolliselle, diakoniatyöntekijä tulee samalla tunnustaneeksi oman työnsä perimmäisen lähteen. Diakonian, palvelemisen, ydin löytyy ehtoollisesta - yhteyden ateriasta. (Vahtola 2004, 12.)

Ehtoollinen on sakramentti, joka kertoo rakkaudesta. Ehtoollisen kautta me saamme kokea yhteyttä toinen toisiimme samalla kun se kertoo Kristuksen rakkaudesta meitä ihmisiä kohtaan. Diakoniatyöntekijän on luontevaa olla mukana jakamassa ehtoollista seurakuntansa keskellä. Diakoniatyöntekijällä on myös mahdollista viedä siunattua ehtoollista seurakuntalaiselle kotiin, jos hän ei pääse osallistumaan jumalanpalvelukseen. (Puuska 2012, 146.)

Jo alkukirkon aikoina diakonit olivat mukana messussa ja jakamassa ehtoollista. Messun jälkeen diakonien tehtävänä oli viedä siunattua ehtoollista myös sairaille ja niille, jotka eivät vaivojensa vuoksi päässeet messuun mukaan. (Veikkola 2002, 117–118.)

5 AIKAISEMISTA TUTKIMUKSISTA

Aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia olen löytänyt vähän. Aikaisempia opinnäytteitä aiheesta on tehty laadullisia tutkimusmenetelmiä käyttäen. Diakonia-ammattikorkeakoulun Järvenpään yksikössä vuonna 2000 Irina Östring teki päättötönsä aiheesta Diakoni ja jumalanpalvelus, diakoninen jumalanpalvelus – tutkielma diakoniatyöntekijöiden ja jumalanpalveluksen välisestä suhteesta. Menetelmänä tuossa tutkimuksessa käytettiin kymmenen diakoniatyöntekijän teemahaastattelua, jotka olivat valmistuneet Järvenpään Diakoniaopistosta viisi vuotta ennen haastattelua. Tutkimus pyrki selvittämään diakonian ja jumalanpalveluksen suhdetta toisiinsa. Haastatteluilla selvitettiin jumalanpalvelukseen merkitsevyyttä diakoniatyöntekijöille, diakonin asemaa jumalanpalveluksessa erityisesti diakonian viran historian kautta sekä Tuomasmessun merkitsevyyttä työntekijälle.

Tutkimuksen tuloksina (osio diakoni ja jumalanpalvelus) voidaan nähdä haastateltujen diakoniatyöntekijöiden periaatteellinen halukkuus kehittää diakonin liturgisia tehtäviä omassa työssään. Tärkeänä kuitenkin koettiin, ja joskus myös esteenä, esimiehen ja pappien suhtautuminen diakonien liturgisissa tehtävissä toimimista kohtaan. Nämä tehtävät jäivät yleensä vain jonkin yksittäisen tehtävän toimittamiseen messussa (esim. viinin jakaminen tai tekstin lukeminen). Toisaalta diakoniatyöntekijät kokivat, että työssä on paljon muutakin tärkeämpää tehtävää kuin jumalanpalveluksessa avustaminen. (Irina Östring 2000, 53.) Tutkimuksen mukaan diakonisen jumalanpalveluksen tunnuspiirteeksi nousi seurakuntalaisten mukaan ottaminen jumalanpalveluksen suunnitteluun ja toteutukseen. Diakonin läsnäolo messun toimittamisessa nähtiin kuitenkin rohkaisemassa myös diakoniatyön ihmisiä mukaan jumalanpalvelukseen. (Östring 2000, 54.)

Toinen aiheesta löytämäni opinnäytetyö on Elina Tammisen vuonna 2006 tekemä tutkimus Kohti diakonista jumalanpalvelusta (Diakonia-ammattikorkeakoulu). Tutkimuksessa teemahaastateltiin ryhmänä neljää Valkeakosken seurakunnan diakoniatyöntekijää aiheesta Jumalanpalvelus ja diakonia. Tutkimuksen johtopäätöksissä ilmeni, että diakoniatyöntekijät haluaisivat jumalanpalveluksessa näkyvän ihmisten arki, ts. jumalanpalvelus haluttaisiin arjen läheiseksi, tutuksi ja turvalliseksi (Tamminen 2006, 49).

Parhaiten diakoniatyöntekijät kokivat omien arjen kokemustensa konkretisoituvan jumalanpalveluksen esirukouksen valmistamisessa. Asia koettiin kuitenkin myös vaikeaksi, sillä diakoniatyöntekijöiden ja pappien välillä voi asiasta olla erilaisia näkökantoja.

Diakoniatyössä nähtiin kuitenkin, että ihmisten arki kipuineen ja iloineen on työssä enemmän kuin tuttua ja sitä kautta heillä olisi paljon annettavaa esirukouksen laadintaan. (Tamminen 2006, 50.) Tutkimuksessa nousi myös esiin diakonian lähimmäisen palvelemisen ajatus, mikä on kaikille ihmisille yhteinen haaste, niin työntekijöille, vapaaehtoisille kuin jokaiselle seurakunnan jäsenelle. (Tamminen 2006, 50.) Lisäksi yhteyden kokemus koettiin jumalanpalveluksen tärkeäksi osaksi. Seurakunta on luonteeltaan jumalanpalvelusyhteisö, missä ihmiset ja heidän arkensa kohtaavat.

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TEHTÄVÄT

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä messusta sekä sitä miten diakoniatyöntekijät suhtautuvat työn liturgisiin tehtäviin. Tutkimuksella pyritään etsimään diakoniatyöntekijöiden messukokemusten kautta vastausta kysymykseen, lähteekö diakonia alttarilta käytännön työhön sekä voisiko liturginen diakonia ja siihen osallistuminen antaa arkiseen työhön uutta voimaa ja syvyyttä.

Keskeiset tutkimuskysymykset:

1. Mitä messu ja siihen osallistuminen merkitsevät Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijöille?
2. Kuinka merkitykselliseksi messun suunnittelu ja sen toteutukseen osallistuminen diakoniatyössä katsotaan ja onko tällä vaikutusta arjen työhön ja ihmisten kohtaamisiin?
3. Mitä esteitä diakoniatyöntekijät näkevät diakonisen jumalanpalveluksen toteutumiselle (tilanteessa, jossa diakoniatyöntekijä itse on mukana messun toimitamisessa)?

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja kohderyhmä

Jyväskylän seurakunta on jäsenmäärältään suuri seurakunta. Jäsenmäärä on noin 98 000 (Lapuan hiippakunta i.a.). Jyväskylän seurakunnan strategia määrittelee perustehtävänsä:

Kutsumme uskomaan ja luottamaan armolliseen Jumalaan ja rohkaisemme välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta.

Ja edelleen osiossa Olemme rohkeasti hengellisiä:

Toteutamme yhdessä kaikille yhteisiä jumalanpalveluksia. (Jyväskylän seurakunta i.a.)

Luvan tutkimuksen suorittamiseen Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijöiden keskuudessa sain Jyväskylän seurakunnan diakonian työalasihteeriltä, ja kyseessä on lähinnä harkinnanvarainen otos, johon on valittu kaikki Jyväskylän seurakunnan diakoniaviranhaltijat.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijät. Seurakunnan organisaatio muodostuu yhdeksästä alue seurakunnasta, jotka toimivat suhteellisen itsenäisesti aluekappalaisen johdolla sekä yhteisestä seurakuntapalvelun yksiköstä (YSP). Yhteisen seurakuntapalvelun yhteyteen kuuluvat mm. lapsi- ja perheytyö, nuorisotyö, erityisdiakonia ja yhteiskunnallinen työ. Yksikön tehtävänä on tukea alue seurakuntia työssään oman alansa koordinoinnilla ja asiantuntijan roolilla. (Jyväskylän seurakunta i.a.) Tutkimushetkellä (huhtikuu 2012) diakoniatyöntekijöitä oli kaikkiaan 27. Heistä seitsemän työskentelee yhteisessä seurakuntapalvelussa (YSP) diakonia- ja yhteiskunnallisen työn yksikössä. Heidän työkenttään on käytännössä koko seurakunta ja työaloina virat kuuluvat ns. diakonian erityisvirkoihin: viittomakieliset, näkövammais- ja huonokuuloistyö, kehitysvammaiset, omaishoitaja- ja vanhustyö sekä päihde- ja kriminaalityö. Yksi virka eli maahanmuuttajatyön diakonian virka on sijoitettu yhteisen seurakuntapalvelun alla lähetys- ja kansainvälisen työn yksikköön. Keväällä 2012 käynnistyi lisäksi projekti, joka keskittyy vanhustyön kehittämiseen. Projektia vetävällä henkilöllä on diakonian virkatutkinto. Lisäksi yksikköön kuuluu diakonian työalasihteerin, joka toimii esimiehenä diakonian erityisvirkojen työntekijöille sekä toimii

koko seurakunnan diakoniatyön kehittäjänä ja koordinaattorina, mm. diakonia-avustusten ja koulutusten osalta.

Jyväskylän seurakunta muodostuu yhdeksästä alueseurakunnasta, joissa jokaisessa on omat työntekijänsä ja näin myös diakoniassa. Näihin alueseurakuntiin on jakaantunut kaikkiaan 20 diakoniatyöntekijää. He toteuttavat alueseurakunnassaan perusdiakoniatyötä vastaanottoineen, kotikäynteineen, ryhmineen jne. huomioiden kunkin alueen erityistarpeet.

Kyselyn tekohetkellä diakoniatyöntekijöistä vakinaisia diakonian viranhaltijoita oli 21 ja viransijaisia kuusi. Yksi diakoniatyöntekijä oli juuri jäänyt äitiyslomalle, mutta hänelle lähetettiin vielä kysely.

7.2 Menetelmät

Aikaisempia opinnäytetöitä aiheesta on tehty laadullisilla menetelmillä. Tässä tutkimuksessa tutkimus tehtiin kvantitatiivisilla, määrällisillä menetelmillä. Tällä valitulla tutkimusmetodilla pystyttiin anonymisti lähestymään aihetta. Tärkeää olisi saada aikaan keskustelua aiheesta ja näin myös rohkaista diakonian ammattilaisia palvelemaan tällä liturgisella osa-alueella. Tämä voisi avata uudella tavalla ihmisten kokonaisvaltaista auttamista ja tukemista.

Tutkimuksen toteutusmuodoksi valikoitui kvantitatiivinen tutkimuksen siksi, että itse kuulun myös kyseiseen työyhteisöön. Pidän todennäköisenä, että haastattelututkimuksessa en olisi saanut niin rehellisiä ja puolueettomia, todellisia mielipiteitä esiin kuin mitä anonymillä kyselytutkimuksella. Eettisessäkin mielessä oli tärkeää, että vastaajien identiteetti pysyi näin salattuna. Halusin yrittää pureutua oikeisiin kysymyksenasetteluihin niin, että vastaajan olisi niihin selkeä ja helppo vastata todellisen mielipiteensä ja kokemuksensa mukaan.

Kyselylomake sisälsi strukturoituja kysymyksiä ts. valmiiksi annettuja monivalintakysymyksiä ja suljettuja kysymyksiä, mutta myös avoimia kysymyksiä, joissa vaihtoehdot eivät olleet valmiiksi annettuja, vaan vastaaja sai vastata itse omin sanoin (Heikkilä, 48). Avoimilla kysymyksillä oli tarkoitus kartoittaa erityisesti asenteita ja yksilöllisiä kokemuksia messussa mukana toimimista kohtaan.

Kysely toteutettiin nettikyselynä ja lomake lähetettiin huhtikuussa 2012 Webropol-kyselynä tutkittavien sähköpostiin. Sähköpostissa oli jokaiselle oma linkki, mistä pääsi suoraan vastaamaan kyselyyn. Webropol-kysely mahdollistaa sekä suljettujen että avoimien kysymysten kysymisen. Kyselyyn liitettiin saatekirje, missä selostettiin tutkimuksen tarkoitusta, kerrottiin luottamuksellisuudesta sekä muutenkin motivoitiin vastaamaan kyselyyn. Motivointia oli tehty jo aikaisemmin, sillä diakoniatyöntekijöiden yhteisessä keskusteluilmapäivässä keväällä 2012 oli jo kerrottu lyhyesti tulevasta kyselystä ja sen tarkoituksesta sekä kerrottu vastaamisen tärkeydestä tutkimuksen onnistumisen kannalta. Kyselykaavake sisälsi 23 kysymystä, joista 17 kysymystä oli valmiiksi strukturoituja ja kuusi kysymystä oli ns. avoimia kysymyksiä, joihin pystyi vapaasti kirjoittamaan vastauksensa. Avoimilla kysymyksillä oli tarkoitus selvittää erityisesti asenteita ja yksilöllisiä kokemuksia messussa mukana toimimista kohtaan. Ennen ensimmäistä varsinaista kyselyn lähetystä tein muutamalle tuttavalleni kyselykaavakkeella koekyselyn.

7.3 Aineiston hankinta

Kysely lähetettiin työntekijöille nettikyselynä Webropol-kyselynä huhtikuussa 2012 tilastollisena tutkimuksena. Aikaisempaa aineistoa kyseisestä aiheesta ei valitussa seurakunnassa ollut käytettävissä, joten tutkittavien joukossa toteutettiin tilastollinen, kvantitatiivinen tutkimus. Tutkimuksen metodiksi valittiin kyselylomake, jolla haluttiin selvittää haastateltavien kokemuksia, ajatuksia, asenteita ja toiveita tutkittavasta aiheesta (Hirsjärvi 2000, 184.).

Ensimmäinen kysely lähetettiin huhtikuussa 2012 kaikkiaan 29:lle Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijälle. Lähetettyäni kyselyn, sain heti seuraavana päivänä tiedon, että kysymys numero 17 ei suostunut ottamaan vastaan kuin yhden vastausmerkinnän, vaikka tarkoitus oli, että jokaiseen kohtaan (oletko ollut mukana messussa toimittamassa seuraavia diakonin tehtäviä) pystyisi vastaamaan joko kyllä tai ei. Jouduin avaamaan Webropol-kyselyn lukituksen ja muotoilemaan kysymyksen uudelleen niin, että kaikkiin kohtiin pystyi vastaamaan. Tämän jälkeen lähetin kyselyn uudestaan kaikille 29:lle heidän sähköpostiinsa. Lähetyksen mukaan laitoin uuden saatekirjeen, missä pahoittelin virhettäni ja yritin motivoida vastaajia vastaamaan. Jotkut vastaajista olivat jo ehtineet vastata kyselyyn, joten jouduin motivoimaan vielä kokonaan uuteen vastauksertaan. Edellinen kysely ja sen mahdolliset vastaukset olivat hävinneet kokonaan,

koska olin joutunut avaamaan kyselyn lukituksen. Uusi kysely onnistui kuitenkin hyvin ja kysymyksiin pääsi vastaamaan, niin kuin ne oli suunniteltu vastattavan.

Vastausaikaa oli kolme viikkoa. Ensimmäisellä kierroksella vastauksia tuli noin kymmenen. Uusintakysely tehtiin vielä kaksi kertaa ja lopulta 25 vastaajaa oli vastannut toukokuun alkupuoleen mennessä. Kyselyn vastausprosentti oli 86 %.

7.4 Analyysi

Vastauksia kyselyyn lopulta tuli 25. Kyselyaineiston tarkistus alkoi aineiston järjestämisen jälkeen. Erityisiä virheellisyyksiä tai varsinaisia puuttuvia tietoja en huomannut vastauksissa. Aineiston tarkistuksessa selvisi, että aineisto oli käyttökelpoista eikä yhtään vastausta tarvinnut hylätä. (Hirsjärvi ym. 2000, 207.) Muutamassa strukturoidussa kysymyksessä (koulutukseni ja kaipaan lisää koulutusta ja tietoa jumalanpalveluksesta ja sen toimittamisesta) vastaajia oli vain 24. Katson kuitenkin, että tällä ei kokonaistutkimuksen kannalta ole merkitystä, joten näitäkään vastaajia en hylännyt.

Koska kysely tehtiin Webropol-kyselynä, saatiin järjestelmästä suoraan perusraportti sekä määrällisesti että prosentuaalisesti laskettuna. Lisäksi vastauksia käsiteltiin ristiintaulukointia hyväksikäyttäen. Avoimia kysymyksiä luokittelin ensitarkastelun jälkeen. Pyrin löytämään 2-3 kategoriaa avointen kysymysten vastauksista. Täysin avoimia kysymyksiä kyselyssä oli kaikkiaan viisi. Avoimiin kysymyksiin vastattiin innokkaasti ja paneutuen. Seitsemässä kysymyksessä oli strukturoitu kysymys, mutta siihen liittyi myös avoimen, tarkentavan vastauksen antamisen mahdollisuus. Kysymyksistä 11 oli pelkästään strukturoituja. Kyselyn tuloksia tarkastellessani kiinnitin huomiota, että strukturoidussa, valmiissa kysymyksessä tuntui olevan helpompi antaa positiivisempi vastaus, mutta avoimessa, kysymystä selittävässä jatkokysymyksessä olikin helpompi antaa myös kriittisempää palautetta asiaa kohtaan.

Tutkimuksen aineisto oli suhteellisen pieni suhteessa käytettyyn tilastolliseen analyysiin. Toisaalta aineisto edustaa kuitenkin kokonaisotantaa tutkimukseen valituista työntekijöistä. Näin pieni otos asettaa kuitenkin rajoituksia tulosten yleistettävyydelle ja siirrettävyydelle, mikä tulee muistaa tuloksia analysoitaessa.

7.5 Eettiset kysymykset

Tutkijalla on tiettyjä perusvelvollisuuksia. Tutkijan on tarkoitus tuottaa luotettavaa tietoa tutkitusta asiasta, pitää tutkimusta julkisena ja tutkijan on kunnioitettava tutkittavien oikeuksia. (Mäkelä 2005, 10.) Tutkijan tulee myös suhtautua saamiinsa tietoihin rakentavan kriittisesti, mikä luo pohjaa rehellisyyteen pohjautuville ammattikäytännöille ja niiden edelleen kehittämiseksi (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11).

Tässä tutkimuksessa pyrittiin eettisesti tasapuoliseen ja -arvoiseen tutkimustapaan ja tulosten tulkintaan. Tutkimuksen menetelmäksi valittiin tilastollinen tutkimus siksi, että tutkimuksen tekijänä itse olen diakonianvirassa kyseisessä seurakunnassa, jossa suoritin kyselyn työtovereilleni. Eettisesti oli mielestäni oikein lähestyä aihetta valitussa työyhteisössä kyselytutkimuksella ja pitää näin itse tutkijana pientä etäisyyttä tutkittaviin. Tärkeää oli huolehtia vastaajien anonymiyden säilymisestä koko prosessin ajan. Tutkimuksen tulosten luotettavuuden kannalta oli tärkeää, että jokainen vastaaja sai esittää mielipiteensä ja tuoda esiin kokemuksensa luottamuksella ja anonymisti.

Luvan tutkimuksen tekemiseen Jyväskylän seurakunnassa antoi diakoniasihtööri, joka toimii työalan koordinoijana. Sopimus opinnäytetyöstä allekirjoitettiin tammikuussa 2012. Tämän tutkimusprosessin aikana olen ollut diakoniasihtööriin yhteydessä esim. kyselyn kysymysten laadinnan yhteydessä sekä tutkimuksen kirjoittamisvaiheen aikana. Yhteydenotot liittyivät siihen, että halusin avoimuutta tutkimuksen etenemiseen ja koko prosessiin.

Tutkijan roolissa on tärkeää huolehtia rehellisyydestä ja luotettavuudesta toisia kohtaan. Yhtä tärkeää on myös tutkijan oma rehellisyys itseään kohtaan. Tutkijan on mietittävä ja haettava avoimuutta omaa työtään kohtaan sekä pohdittava omaa suhdettaan tutkittavaan asiaan. Tutkijan on hyvä pohtia omia oletuksiaan, toiveitaan, intressejään ja jopa pelkojaan suhteessa tutkittavaan asiaan. (Virtuaalinen ammattikorkeakoulu i.a.)

Tämän tutkimuksen kyselytutkimuksella saatua aineistoa on käytetty vain tähän tutkimukseen. Webropol-kyselyllä saadut vastaukset ovat anonymoituja, eikä niistä voi tunnistaa yksittäisten vastaajien vastauksia. Kysymysten asettelussa ja tutkimuksen kirjoittamisen yhteydessä olen tietoisesti yrittänyt välttää kaikenlaista johdattelua ja omien asenteiden esiintuomista. Olen tiedostanut oman työtaustani mahdolliset vaikutukset jotka liittyvät aiheeseen ja siksi olenkin yrittänyt ottaa aiheeseen etäisyyttä ja toimia vain tutkimuksen tulosten esiintuojana. Tutkimuksen raportoinnissa olen pyrkinyt rehel-

lisyyteen ja tuomaan esille myös vaikeudet, jotka tutkimukseen ovat liittyneet (vrt. ensimmäinen Webropol-kysely ei toiminut oikein).

Tilastollinen tutkimus ja kyselykaavakkeen kautta saadut vastaukset sopivat mielestäni riittävän hyvin tutkimusongelman tutkimiseen. Tällä menetelmällä oli mahdollisuus saada melko suuri määrä tietoa aiheesta pienessä ajassa. Avoimet kysymykset toivat mielestäni kuitenkin ”lihaa luiden ympärille”. Avoimet kysymykset tarkensivat ja syvensivät vastauksia. Avoimiin kysymyksiin oli vastattu ilahduttavan paljon ja monisanaisesti. Avoimilla kysymyksillä oli asioita selvästi tarkentava tehtävä ja ne antoivatkin lisää informaatiota.

On kuitenkin todettava, että tutkittava asia on sen laatuinen, että myös kvalitatiivisen (laadullisen) tutkimuksen kautta aihepiiriä voisi lähestyä ja tätä kautta saada asiaan lisää syvyyttä esim. haastattelumenetelmää käyttäen. Löytämissäni aikaisemmissa saman aihepiirin opinnäytetöissä: Irina Östring: Diakoni ja jumalanpalvelus, diakoninen jumalanpalvelus- tutkielma diakoniatyöntekijöiden ja jumalanpalveluksen välisestä suhteesta 2000 sekä Elina Tamminen: Kohti diakonista jumalanpalvelusta 2006, olikin käytetty tutkimusmetodina nimenomaan haastattelua.

Tein kyselyn Webropol-kyselynä. Webropolin käytön etuina olivat kyselykaavakkeen luomisen kätevyys Webropol-sivustolla, mikä mahdollisti sekä monivalinta että avoimet kysymykset. Tärkeää oli, että kysely pystyttiin järjestämään anonyymisti eli yksittäisten vastaajien vastaukset eivät missään vaiheessa näy tutkijalle. Webropol-kysely oli myös nopea ja helppo lähettää vastaajien sähköpostiosoitteisiin, missä järjestelmä loi jokaiselle vastaajalle oman linkin, minkä kautta pääsi suoraan vastaamaan kysymyksiin. Järjestelmässä pystyi myös seuraamaan kyselyyn vastaamista ja uusinta kysely oli helppo lähettää vain niille, jotka eivät vielä olleet vastanneet. Kyselyn vastaamisvaiheen jälkeen Webropolista oli helppoa saada ulos myös raportti peruseräraporttina ja prosentteina laskettuna sekä myös ristiintaulukoituna, kuten tässä tutkimuksessa koulutussuuntautumisen mukaan. Järjestelmästä tuloksia saa ulos myös erilaisina graafisina esityksinä.

Webropol-järjestelmä vaatii aloittelevalta tutkimuksen tekijältä kuitenkin jonkin verran perehtymistä, jotta kysymykset tulisivat varmasti halutussa muodossa kyselyyn mukaan. Itse tein kysymyksen 17 kohdalla kysymysasettelun väärin ja vastaaja ei päässyt vastaamaan jokaiseen kohtaan, vaan kysely hyväksyi vain yhden valinnan. Olin suorittanut muutamia koekyselyjä, mutta niistä huolimatta ongelma ei tullut esille ja näin on-

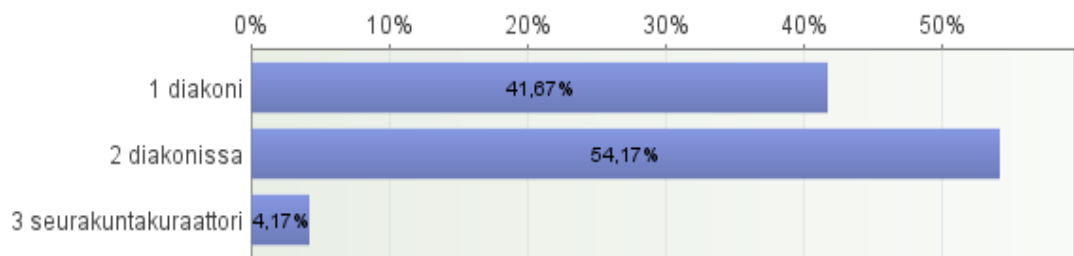
gelma päättyi valitettavasti vielä ensimmäiseen oikeaan kyselyyn asti. Sain onneksi nopeasti palautetta vastaajilta, että kysymys ei suostu ottamaan kuin yhden merkinnän vastaan. Korjasin kysymyksen ja jouduin lähettämään kaikille korjatun kyselyn uudelleen.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

8.1 Kyselyyn vastanneiden taustatiedoista

Kyselyyn vastanneista 84 % oli naisia ja 16 % miehiä. Vastajista 20–40-vuotiaita oli 20 % ja 41–60-vuotiaita oli 72 %. Yli 60-vuotiaita oli 8 %. Vastanneista 54 % oli koulutukseltaan diakonissoja, 42 % diakoneja ja 4 % seurakuntakuraattoreita.

KUVIO 1. Kyselyyn vastanneiden koulutustausta (n=24).

Vastajista 44 % oli suorittanut ammattitutkintonsa (diakoni/diakonissa) 1970- tai 1980-luvulla. 1990-luvulla valmistuneita oli 40 % ja 2000-luvulla 16 %. Diakoneista valtaosa (90 %) oli valmistunut 1990- tai 2000-luvulla, kun taas diakoneista oli tuona aikana valmistunut vain 23 %.

Vastanneista 48 % oli toiminut alalla enintään 12 vuotta, loput 52 % pidempään. Vastajat olivat työskennelleet diakoniatyössä yhdestä vuodesta 38 vuoteen. Diakoneista suurin osa, 73 %, oli toiminut diakoniatyössä 1–12 vuotta. Diakonissojen enemmistö, 77 %, oli toiminut työssään vähintään 13 vuotta.

Tutkimusseurakunnan perusdiakoniatyössä alue seurakunnissa toimi 72 % ja erityisdiakoniatyössä yhteisessä seurakuntapalvelussa toimi 24 % vastanneista. Neljä prosenttia toimi diakonian työalasihteerinä yhteisessä seurakuntapalvelussa.

8.2 Diakoniatyöntekijöiden oma messuahkeruus

Viikoittain messussa ilmoitti käyvänsä 4 % vastanneista. Kuukausittain messusta voimaa haki 52 % vastanneista. Muutaman kerran vuodessa kaikista vastanneista messussa kävi 44 %. Vastanneista 12 vuotta tai alle diakoniatyössä olleista 67 % kävi itse messussa vähintään kerran kuussa kun taas pitempään työtä tehneistä 46 %.

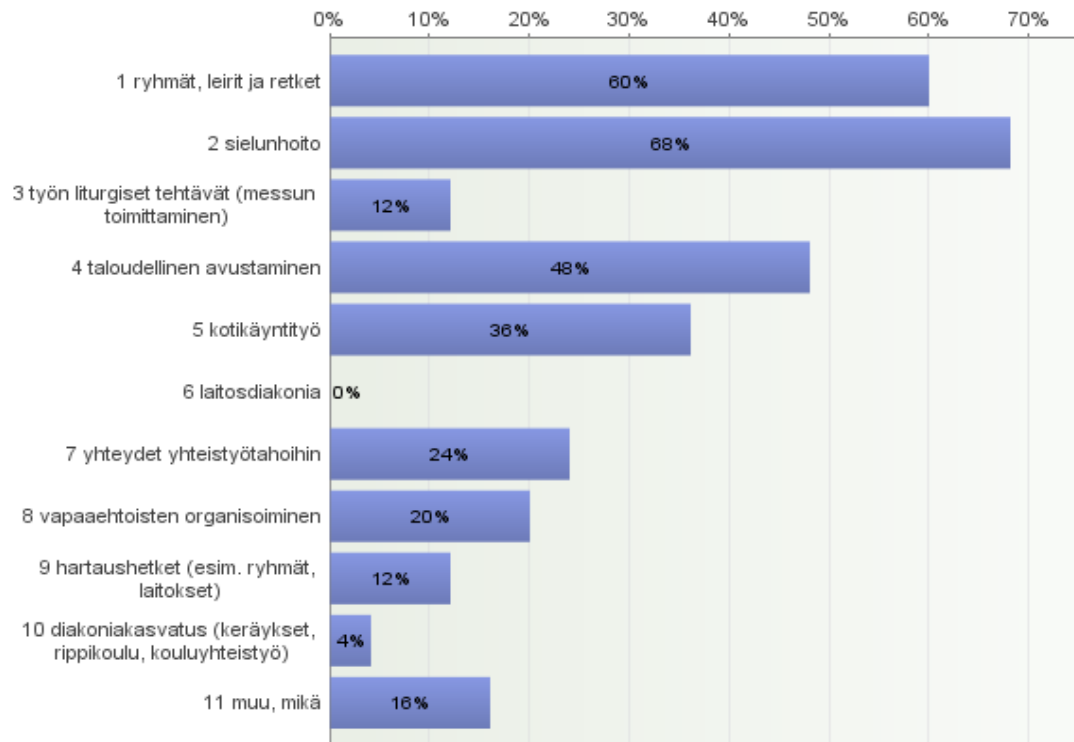
Avoimessa kysymyksessä tiedusteltiin, miksi itse käyt omalla vapaa-ajallasi messussa. Vastauksia tuli kaikkiaan 24. Tärkeimpänä syynä oli oman hengellisen elämän hoito (46 %). Messu koettiin hoitavana, vahvistavana, lohduttavana ja tunnettiin kaipuuta olla lähellä Jumalaa. Messusta haettiin myös hiljaisuutta ja lepoa (33 %); sen koettiin antavan voimaa työhön ja tukevan työntekijän omaa hengellistä kasvua. Lisäksi haettiin seurakuntayhteyttä niin seurakuntaan yleensä kuin seurakuntalaisiinkin (21 %).

8.3 Kirkon diakoniatyön perustehtävä ja työn painopistealueet

Diakoniatyön perustehtävää kysyttiin avoimella kysymyksellä ja vastauksia tehtävään tuli kaikkiaan 25. Eniten (56 %:ssa vastauksista) tuotiin esiin ihmisten hätä ja tarpeet sekä diakoniatyön mahdollisuus kulkea ihmisen rinnalla tukemassa ja luomassa toivoa ihmisten vaikeisiin tilanteisiin. Moni mainitsi myös Kirkkojärjestyksen (KJ 4:3) määritellyn henkisen, hengellisen ja aineellisen avun ja kristillisen tuen antamisesta sinne, missä hätä on suurin tai niille, joita ei muulla tavoin auteta. Ihmisten ohjaaminen seurakuntayhteyteen ja evankeliumin sanoman välittäminen mainittiin myös usein vastauksissa (36 %).

Kysyttäessä oman työn kolmea tärkeintä painopistealuetta nousi tärkeimmäksi työssä tehtävä sielunhoitotyö (68 %). Toiseksi tärkeimmäksi painopistealueeksi tuli ryhmien, leirien ja retkien suunnittelu ja organisointi (60 %).

KUVIO 2. Diakoniatyöntekijöiden työn tärkeimmät painopistealueet (N=25).

Diakoneilla tärkeimmäksi osa-alueeksi nousi sielunhoito (80 %) ja toiseksi ryhmät, leirit ja retket. Diakonissan koulutuksen saaneista 62 % piti sielunhoitoa tärkeänä. Ryhmien ja leirien organisoiminen sai 54 %:n kannatuksen. Kolmanneksi tärkeimmäksi nousi taloudellinen avustustyö diakoniassa (48 %). Diakonit kannattivat taloudellista apua painopistealueeksi 30 %:n verran kun taas diakonissat 54 %:n verran. Kotikäyntityö sai 36 %:n kannatuksen ja laitoksissa tehtävä työ ei noussut painopistealueeksi lainkaan. Työn liturgiset tehtävät (kuten messun toimittamiseen osallistuminen) sai 12 %:n kannatuksen. Diakonissat pitivät kotikäyntityötä tärkeänä painopistealueena 38 %:n verran kun taas diakonit 20 %:n verran. Liturgiset tehtävät diakoneilla saivat 10 %:n kannatuksen kun taas diakonissoilla se sai 15 %:n kannatuksen.

8.4 Diakoniatyön liturgiset tehtävät

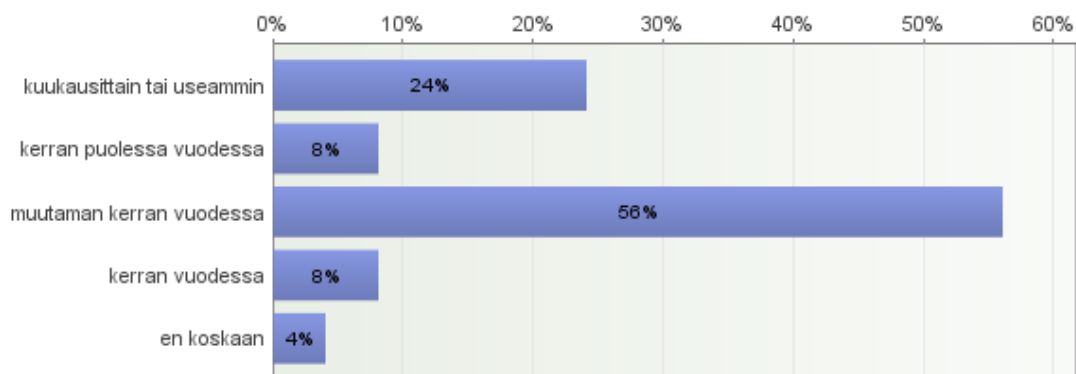
Liturgia sanana tarkoittaa jumalanpalvelusta ja se tulee kreikan kielestä. Sana tarkoittaa myös kansan työtä tai työtä kansan hyväksi. Suomen kielessä sanalla on kaksoismerkitys: Jumala palvelee seurakuntaa ja seurakunta palvelee Jumalaa. (Jussila, Oinonen, Unkuri & Vatanen 2004, 220.)

Diakoniatyöntekijöiltä tiedusteltiin, millaisissa tilanteissa he suunnittelevat tai muuten toimittavat hartautta tai jumalanpalvelusta liturgisissa tehtävissä. Vastaajista kaikki olivat mukana suunnittelemassa kerhojen ja erilaisten ryhmien hartausilanteita. Tulos on luonteva, sillä kuuluhan diakoniatyön perusarkeen erilaiset ryhmätilanteet, joissa yleensä hartaus aina pidetään. Laitoshartauksien suunnittelu ja toteutus oli tuttua 80 %:lle ja leirihartauksiakin olivat toteuttaneet melkein kaikki (92 %). Vastaajista 60 % oli mukana myös jumalanpalvelusten ja messujen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Vastaajista 44 % oli muutaman kerran vuodessa mukana suunnittelemassa viikon messua eri työalojen (esim. papit, kanttorit) kanssa. Kuukausittain tai useammin suunnittelussa oltiin mukana 16 %:n verran, 32 % oli mukana suunnittelussa vain kerran tai kaksi vuodessa, 8 % ei koskaan. Diakonissoista (n=13) noin puolet osallistui ainakin muutaman kerran vuodessa messusuunnitteluun, diakoneista (n=10) 40 %.

Mukana messun toimittamisessa (liturgisissa tehtävissä) muutaman kerran vuodessa oli ollut yli puolet eli 56 % vastaajista. Kuukausittain tai useammin messua toimittamassa oli ollut 24 % vastaajista. Kerran puolessa vuodessa mukana oli ollut 8 %. Vastanneista 4 % ei ollut koskaan ollut toimittamassa messua.

KUVIO 3. Diakoniatyöntekijä mukana messua toimittamassa liturgisissa tehtävissä (n=25).

Vastanneista (N=25) yli puolet ilmoitti, että heidän toimintasuunnitelmassaan oli mainittu liturgiset tehtävät. Tehtävät oli ilmaistu esim. sanamuodoilla: diakonit osallistuvat säännöllisesti (noin kerran kuussa) messun toimittamiseen, osallistuminen jumalanpalveluselämään, tavoitteena kehittää jumalanpalveluselämää, tavoitteena mahdollistaa erityisryhmien seurakuntayhteys ja keinona ovat mm. jumalanpalvelukset ja hartaudet, osallisuus ”Pyhään” tuodaan diakonian olemassa oleviin käytäntöihin. Vastanneista 48 %:lla ei toimintasuunnitelmassa ollut erityistä mainintaa liturgisista tehtävistä.

Peräti 92 % vastanneista (N=25) ilmoitti, että heidän esimiehensä suhtautuu myönteisesti siihen, että diakoniatyöntekijä osallistuu messun toimittamiseen. Esimiehensä kantaa asiaan ei osannut sanoa 8 % vastanneista. Vastanneista 84 % oli joskus keskustellut messun toimittamista koskevista asioista oman esimiehensä kanssa. Keskustelua oli käyty mm. messun toimittamiseen liittyvistä konkreettisista asioista kuten miten tehtäviä toimitetaan ja mitkä tehtävät kuuluvat diakonille, virkapuvusta, stolan käytöstä, ehtoolliskäytännöistä. Keskustelua oli käyty myös yleisemmin messun teologiasta ja liturgian merkityksestä. Liturgisista tehtävistä oli keskusteltu myös kehityskeskustelun yhteydessä.

8.5 Diakoniatyöntekijät ja jumalanpalveluskoulutus

Kyselyyn vastanneista vain 40 % oli joskus osallistunut jonkinlaiseen jumalanpalveluskoulutukseen. Tässä asiassa koulutustaustalla tuntui olevan merkitystä: diakonisseista oli koulutukseen osallistunut 62 % ja diakoneista 20 %.

Lisää tietoa ja koulutusta jumalanpalveluksesta ja sen toimittamisesta toivoi diakoneista 60 % ja diakonisseista 75 %. Messusta kaivattiin koulutusta liturgiaan liittyvässä teologisessa, opillisessa mielessä. Toisaalta kaivattiin perustietoa messusta, sen eri osista ja diakonin tehtävistä niihin liittyen sekä siitä, miten eri tehtävät konkreettisesti käytännössä tehdään. Selittävässä avoimessa kysymyksessä tuli ilmi myös, että aikanaan omassa diakonian peruskoulutuksessa näihin asioihin ei ole juurikaan paneuduttu. Ne vastaajat, jotka eivät toivoneen lisää koulutusta, perustelivat vastaustaan ajankäytöllisillä näkökulmilla. Työaika on jo nyt täynnä työllistäviä asioita, ja liturgiset työt sunnuntaisin eivät tilannetta korjaa ainakaan väljempään suuntaan ajankäytön suhteen.

8.6 Tehtävät messussa

Osallistuminen diakonin tehtävien toimittamiseen vaihteli tehtävien välillä. Kyrie- litaniaan oli ollut johdattelemassa 11 % vastanneista. Evankeliumin lukemiseen messussa oli osallistunut 76 %. Messussa esirukouksen olivat toimittaneet kaikki vastaajat. Rauhan tervehdyksen oli toimittanut vastanneista 64 %. Ehtoollispöydän valmistamiseen ja kattamiseen oli osallistunut 76 % ja ehtoollismaljan jakamiseen 92 % kohtaan vastanneista. Messun lopussa lähettämisen oli tehnyt 91 % kohtaan vastanneista. Myös 22 % diakoniatyöntekijöistä oli joskus valmistanut ja pitänyt saarnan messussa. Kohtaan vastanneista diakoneista puolet (50 %) oli pitänyt saarnan kun taas diakonisseista saarnaamassa oli ollut 10 %.

TAULUKKO 1. Messussa toimitettuja diakonin tehtäviä.

	kyllä	ei	yhteensä
Kyrie-litania	11 %	89 %	18
evankeliumin lukeminen	76 %	24 %	25
yhteinen esirukous	100 %	0 %	24
rauhan toivottaminen	64 %	36 %	22
ehtoollispöydän valmistaminen	76 %	24 %	25
ehtoollismaljan jakaminen	92 %	8 %	24
lähettäminen messun lopussa	91 %	9 %	22
valmistanut ja pitänyt saarnan	22 %	78 %	18
Yhteensä	70 %	30 %	178

8.7 Asenneväittämiä

Kyselylomakkeen tehtävässä 21 (taulukko alla) esitettiin erilaisia väittämiä, joita vastaajien tuli arvioida asteikolla 1 täysin samaa mieltä, 2 jokseenkin samaa mieltä, 3 en osaa sanoa, 4 jokseenkin eri mieltä, 5 täysin eri mieltä.

Väittämät nousevat käytännön elämästä ja omista kokemuksistani keskusteluissa muiden diakoniatyöntekijöiden kanssa. Messutyö ja siihen osallistuminen saattavat joskus olla tunteitakin herättäviä keskustelun aiheita.

TAULUKKO 2. Väittämiä diakoniatyöstä.

	1 täysin samaa mieltä	2 jokseenkin samaa mieltä	3 en osaa sanoa	4 jokseenkin eri mieltä	5 täysin eri mieltä
1 palvelu alkaa alttarilta	40 %	28 %	12 %	16 %	4 %
2 kaikki muu työ vie ajan mahdollisuudelta osallistua messun toimittamiseen säännöllisesti	24 %	20 %	0 %	40 %	16 %
3 diakoniatyöntekijä on arkityön tekijä, työtä tehdään pääsääntöisesti maanantaista perjantaihin	16 %	52 %	0 %	28 %	4 %
4 seurakuntalaisille on tärkeää tavata ja nähdä diakoniatyöntekijää myös messua toimittamassa	28 %	52 %	12 %	8 %	0 %
5 liturgiset tehtävät ovat osa diakoniatyöntekijän perustehtävää	25 %	29 %	4 %	38 %	4 %
6 messussa diakonina olo on turhaa esilläoloa muun työn kustannuksella	4 %	20 %	4 %	40 %	32 %
7 on tärkeää saada valmistella esirukousta ja tuoda siihen yhdessä seurakuntalaisten kanssa tärkeitä ja ajankohtaisia arjen asioita	44 %	44 %	4 %	8 %	0 %
8 diakoniatyöntekijä tarvitsee lisää koulutusta liturgisissa tehtävissä toimimista varten	32 %	36 %	12 %	20 %	0 %
9 messujen toimittamisessa tehtävä yhteistyö eri työntekijäryhmien (esim. papit, kanttorit jne.) välillä toimii hyvin	12 %	60 %	4 %	24 %	0 %
10 toivoisin pääseväni useammin mukaan toimittamaan messua	0 %	24 %	16 %	56 %	4 %

Palvelu alkaa alttarilta - väitettä kannatti yli puolet, 68 % vastanneista. Diakoneista tätä väitettä kannatti 60 %. Diakonissoilta väite sai peräti 85 %:n kannatuksen. Vastaajista yli puolet (56 %) olivat sitä mieltä, että diakonian kaikki muu työ ei kuitenkaan veisi aikaa niin, etteikö olisi mahdollista osallistua myös messun toimittamiseen. Kuitenkin diakonissoista väitettä kannatti yli puolet eli 59 %.

Reilusti yli puolet (68 %) oli samaa mieltä, että diakoniatyöntekijä on arkityön tekijä, jolloin työ tehdään pääsääntöisesti arkiviikolla. Diakoneilla väite jakaantui, sillä puolet diakoneista oli jokseenkin samaa mieltä ja toinen puoli oli jokseenkin eri mieltä väitteestä. Diakoniatyötä 12 vuotta tai alle tehneistä, oli arkiviikolle sijoittuvasta työstä jokseenkin samaa mieltä 58 %. Työtä 13 vuotta tai yli tehneistä 46 % tuki väitettä ollen jokseenkin samaa mieltä.

Vastaajista peräti 80 % kannatti väitettä, että seurakuntalaisille on tärkeää tavata työntekijäänsä myös messua toimittamassa. Diakoneista 90 % oli väitteen kanssa täysin tai ainakin jokseenkin samaa mieltä. Diakoneista vastaavasti väitettä tuki 76 %.

Yli puolet (54 %) vastanneista piti liturgisia tehtäviä osana diakoniatyöntekijän perustehtävää. Diakoneista väitettä tuki puolet ja diakonisseista 66 %. Työtä 12 vuotta tai alle tehneistä puolet piti näitä tehtäviä perustehtävään kuuluvana, 13 vuotta tai yli diakoniatyötä tehneistä 58 % ajatteli samoin.

Messun toimittamista ei nähty mitenkään turhana esilläolona muun työn kustannuksella. Vastanneista 72 % oli väitteestä jokseenkin tai täysin eri mieltä. Diakoneista 80 % oli väitteestä eri mieltä, diakonisseista 69 %.

Vastanneista peräti 88 % piti tärkeänä ja kannatettavana, että on tärkeää valmistella esirukousta yhdessä seurakuntalaisten kanssa ja näin tuoda siihen ajankohtaisia asioita mukaan. Diakoneista 90 % kannatti väitettä, diakonisseista 84 %.

Reilusti yli puolet (68 %) oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että diakoniatyöntekijä tarvitsee lisää koulutusta työnsä liturgisiin tehtäviin. Vastaajista 12 vuotta tai alle työtä tehneistä lisäkoulutusta toivoi 75 %, pitempään työskennelleistä 62 %.

Messun toimittamisessa tehtävä yhteistyö esim. pappien ja kanttoreiden kanssa tuntui sujuvan hyvin. Vastanneista 72 % piti yhteistyötä toimivana, diakonisseista jopa 85 %. Diakoneilla mielipiteet tästä väitteestä jakaantuivat: puolet vastanneista oli jokseenkin samaa mieltä väitteestä, 40 % oli väitteestä jokseenkin eri mieltä.

Viimeinen väite oli: toivoisin pääseväni useammin mukaan toimittamaan messua. Vastanneista 60 % ei ollut varauksettoman innostunut pääsemään toimittamaan messua useammin. Koulutustausta tai virkaikä ei tuntunut vaikuttavan ajatuksiin tästä väittämästä.

8.8 Arki ja yhteys

Kyselyn kaksi viimeistä kysymystä olivat avoimia kysymyksiä. Kysymykseen: mitä messussa toimittamisessa mukanaolo diakonina työllesi antaa tai voisi antaa, tuli 23 vastausta. Luokiteltuani vastauksia esiin nousi neljä pääryhmää. Eniten vastauksissa tuotiin esiin yhteyden kokemusta (10 vastausta), jota koettiin työtehtävässä ollessa sekä seurakuntalaisiin että muihin työntekijöihin. Samalla koettiin, että ollaan yhdessä yhteydessä Pyhään ja liitytään kirkon yhteiseen uskoon sekä tullaan itse hengellisesti ravituiksi tulevan viikon arkihaasteisiin. Toiseksi messun toimittamisessa mukanaolo nähtiin hyväksi mahdollisuudeksi kohdata tuttuja seurakuntalaisia sekä myös tutustua uusiin, eri-ikäisiin ihmisiin. Kolmanneksi messussa toimimisen katsottiin lisäävän diakoniatyön tunnettavuutta, mikä lisää työn arvoa ja laajentaa työosaamista. Neljänneksi esiin nousivat työaikakysymykset. Kolme vastaajaa näki yhteyden messuun tärkeänä, mutta asia nähtiin työaika ja resurssikysymyksenä. Diakoniatyöntekijän aika ja voimavarat eivät riitä. Arkityö on hoidettava. Messussa toimiminen vaatisi diakoniatyöntekijän työajan ja työtehtävien uudelleen arvioimista. Vaatimuksena mainittiin myös mahdollinen sunnuntaityön lisä tai muu palkanlisä.

Kyselylomakkeen viimeisessä kysymyksessä oli vielä mahdollisuus sanoa mielipiteitään liittyen diakoniatyöntekijän messussa mukanaoloon ja sen toimittamiseen liittyen. Vastausmahdollisuutta käytti vielä 20 vastaajaa. Vastauksia luokitellessa esiin nousi kolme näkökulmaa. Eniten esiin nousi diakoniatyöntekijän ajankäyttö ja työntekijän resurssit muutenkin. Työajan suhteen nähdään ongelmana käytännön arkityön tekeminen. Miten organisoida arkiset, välttämättömät työt, jos sunnuntainakin ollaan töissä? Toisaalta messutyö nähtiin hyvänä. Työntekijät kuitenkin toivovat, että silloin diakoni nähtäisiin tasavertaisena ja tärkeänä työtoverina toimittamassa messua, ei vain apulaisena. Messutyö pitäisi tapahtua suunnitellusti ja tarvittaessa koulutusta tehtäviin pitäisi olla saatavilla.

9 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Keskeiset tutkimuskysymykseni olivat: 1) mitä messu ja siihen osallistuminen merkitsevät diakoniatyöntekijöille ja 2) kuinka merkitykselliseksi messun suunnittelu ja toteutukseen osallistuminen diakoniassa katsotaan sekä onko tällä vaikutusta arjen työhön ja ihmisten kohtaamiseen? 3) mitä esteitä diakoniatyöntekijät näkevät diakonisen jumalanpalveluksen toteutumiseksi (tilanteessa, jossa diakoniatyöntekijä itse on mukana messun toimittamisessa)?

Aiheellani ja tutkimuksellani en lähtenyt tutkimaan niinkään messua, mikä voitaisiin toteuttaa diakonisesti. Tavoitteeni oli tutkia messua, missä diakonia olisi läsnä, sisäänrakennettuna ja olemassa olevana jo lähtökohtaisesti jokaisessa sunnuntain messussa. Jumalanpalvelus on seurakunnan ja sen kaikkien jäsenten persoonallinen kohtaaminen Jumalan kanssa. Kolmiyhteinen Jumala toimii ja puhuu seurakuntansa keskellä. Pyhä Henki johtaa ihmisiä lähemmäs Jumalaa ja herättää meissä uskoa ja rakkautta. Meitä kutsutaan ja varustetaan rakkauden tekoihin joka sunnuntai uudestaan ja uudestaan. Jumalanpalvelus on ikään kuin kaksisuuntaista hengittämistä. Jumala puhuttelee meitä ja me vastaamme Hänelle. Jumalan rakkaus meitä kohtaan synnyttää meissä halun tehdä hyvää toisille ihmisille. Messu on se paikka, joka voi varustaa meidät arjen työhön. (Vahtola 2004, 7–9.)

9.1 Liturgia diakoniassa

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijöiden asenteita työn liturgisia tehtäviä kohtaan sekä sitä kuinka paljon mahdollisesti näitä tehtäviä heidän arkityöhönsä tällä hetkellä kuuluu.

Kaiken kaikkiaan diakoniatyö katsottiin perustehtävältään vaikeuksissa olevan ihmisen auttamiseksi ja tukemiseksi niin henkisesti, hengellisesti kuin aineellisestikin. Työ koettiin ihmisten rinnalla kulkemiseksi ja arjen tavallisiin asioihin vastaamiseksi. Myös häidän ääripään etsimistä ja työn ajankohtaisuutta korostettiin. Halua oli myös ohjata ihmisiä seurakuntayhteyteen ja evankeliumin äärelle.

Työn painopistealueita kysyttäessä listan kärkeen nousivat sielunhoitotyö ja toisaalta leirien, ryhmien ja retkien organisoiminen. Taloudellinen avustustyö koettiin tärkeäksi ja

kotikäyntityö koettiin tässä tutkimuksessa vasta neljänneksi tärkeimmäksi työn painopistealueeksi. Liturgisia tehtäviä ei koettu tässä tutkimuksessa diakoniatyön kannalta mitenkään erityisen merkitykselliseksi; sen kannatus oli vain 12 %. Diakoniatyössä vähemmän aikaa (12 v. tai alle) olleille työntekijöille liturgiset tehtävät kuitenkin tuntuivat tärkeämmiltä kuin pitempään, yli 13 vuotta diakoniatyötä tehneille.

Diakoniatyön painopistealueita tutkittaessa tässä tutkimuksessa huomionarvoista on, että liturgiset tehtävät jäävät listan hännille. Diakoniatyössä on totuttu viikkotyörytmiin ja työssä toteutetaan arjen jumalanpalvelusta ihmisten parissa. Työntekijöiden huomio ja työpanos on kiinnitettyä arjen tärkeissä tehtävissä sekä ihmisten elämään konkreettisesti vaikuttavissa asioissa.

Diakoniassa työntekijöille tuttua työtä ovat erilaisten kerhojen, ryhmien ja leirien pienemmät hartaushetket. Ne limittyvät arkiseen viikkotyöhön luontevasti ja ne koetaan työhön tiiviisti liittyviksi. Ryhmät tarjoavat parhaimmillaan tukea ihmisen arjessa selviytymiseen mm. vertaistuen avulla. Ryhmiin liittyvä hengellinen ulottuvuus auttaa ryhmäläisiä kasvamaan hengellisesti ja tarjoaa apua ja tukea elämään. (Puuska 2012, 112, 114.) Tässäkin tutkimuksessa kaikki vastanneet olivat näitä työtehtäviä tehneet. Diakonialeireillä on totuttu toimittamaan ja suunnittelemaan leirijumalanpalveluksia ja ne koetaan luonteviksi pitää leiriolosuhteissa. Leirit tarjoavat osallistujilleen positiivisia onnistumisen kokemuksia, yhteisöllisyyttä ja Pyhän kokemuksia yhdessä toisten kanssa. Retket ja leirit ovat perinteinen osa diakoniatyötä, ja tämä osa työstä osataan hyvin. (Puuska 2012, 124.)

Diakoniatyöntekijöiden osallistuminen seurakunnan viikon päämessun suunnitteluun ja toteutukseen ei tässä tutkimuksessa näyttäisi olevan kovin yleistä. Muutaman kerran vuodessa kuitenkin messun suunnittelutiimissä oltiin mukana. Messun suunnittelu etukäteen yhdessä muiden toimittajien kanssa on tärkeää. Näin messun yhteisöllinen luonne ja asian tärkeys tulevat huomioiduksi. (Palvelkaa Herraa iloiten 2001, 162.)

Yleisesti voi sanoa, että yli puolet vastanneista oli kuitenkin muutaman kerran vuodessa mukana toimittamassa messua sunnuntaina. Tutuin tehtävä oli esirukous ja myös sen toimittamiseen osallistuttiin eniten. Esirukouksen laatimiseen ja lukemiseen olivat kaikki vastaajat osallistuneet uransa aikana. Tämä onkin ymmärrettävää, sillä esirukous ja sen laatiminen ovat luonteva tehtävä diakonille, mielellään yhdessä seurakuntalaisten kanssa. Näin rukoukseen saadaan ajankohtaisuutta, paikallisuutta ja oikeanlaisia luontevaa vuorovaikutusta. (Palvelkaa Herraa iloiten 2001, 84.)

Keskimäärin lähes kaikki (92 %) olivat osallistuneet diakonin roolissa myös ehtoollisviihin jakamiseen. Tuttua oli myös saada lähettä kirkkokansa arkeen messun lopuksi. Evankeliumin lukeminen ja ehtoollispöydän valmistaminen olivat myös tässä tutkimuksessa melko tuttuja tehtäviä messussa. Keskimäärin tuntemattomin tehtävä messun toimittamisessa diakonin roolissa oli Kyrie-litania ja sen johtaminen. Vastanneista 22 % oli myös valmistanut ja pitänyt joskus saarnan messussa.

Tutkimuksen kysymyksiä analysoitaessa, tuloksissa näkyy jonkinasteista ristiriitaa. Periaatteessa diakonin liturgisiin tehtäviin tunnettiin kiinnostusta ja myönnettiin, että myös nämä tehtävät ovat osa diakoniatyöntekijän työtä. Sillä koettiin olevan myös positiivisia vaikutuksia suhteessa seurakuntalaisiin. Keskimäärin vastaajat olivat sitä mieltä, että diakoniatyöntekijän näkyminen messun toimittajien joukossa on seurakuntalaisille tärkeää. Samoin keskimäärin tärkeänä pidettiin, että diakoni saa olla valmistamassa esirukousta ja tuoda siinä esille seurakuntalaisten asioita. Esiin tuotiin myös messun yhteisöllistä luonnetta ja yhteyden kokemusta niin seurakuntalaisten kuin työntekijöidenkin kesken. Vastaajat kokivat hyväksi myös, että messun kautta pystyi kohtaamaan tuttuja seurakuntalaisia uudella tavalla ja toisaalta oppi tuntemaan ehkä aivan uusia ihmisiä messun kautta. Diakoniatyöntekijän näkyminen messun toimittajien joukossa katsottiin myös lisäävän diakonian tunnettavuutta ja näkyvyyttä.

9.2 Esteitä diakoniatyöntekijän osallistumiselle

Kyselyn vastauksissa oli nähtävissä periaatteellista myönteisyyttä sitä kohtaan, että diakoniatyöntekijä voisi toimia messun yhtenä toimittajana. Esiin tuotiin kuitenkin muutamia asioita, joiden koettiin olevan esteenä tälle työn osa-alueelle.

Diakoniatyö on tekijälleen kuormittavaa työtä. Diakoniatyöntekijät kokevat, että heidän työhönsä liittyy paljon haasteita ja erilaisia työtehtäviä. Näin ollen myös diakoniatyöntekijän voimavarat ovat rajalliset. Työ koetaan henkisesti raskaaksi ja työssä jaksamisen kysymykset ovat monelle arkityön kipupisteitä. Diakoniatyöllä on paljon asiakkaita, jotka elävät hyvin vaikeissa elämäntilanteissa ja ongelmat ovat vaikeita. Asiakastilanteiden selvittäminen vaatii tekijältään aikaa ja paneutumista. Työntekijän uupuminen uhkaa. Työn monipuolisuus on myös työn rikkautta, mutta se vaatii tekijältään työn rajamisen osaamista. Silloin kun työtä on paljon, työtä tehdään oman persoonan kautta ja työnkuva on vähän epäselvä, työntekijän voi olla vaikeata nähdä selvästi työnsä painopistealueita. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 63.)

Tässäkin tutkimuksessa tuli esiin, että muu tehtävä työ vie mahdollisuutta osallistua säännöllisesti messun toimittamiseen. Liturgiset tehtävät nähtiin aika ja resurssikysymyksenä. Arkinen työ ja sen vaatimukset verottavat mahdollisuutta osallistua vielä viikonloppunakin, sunnuntaina, messutyöhön. Sunnuntaityön jälkeen pitäisi saada otettua vapaapäivä viikolle ja se koettiin vaikeana. Arkityön velvoitteet koettiin niin velvoittavina, että vapaapäivän saanti viikolle olisi vaikeaa. Vastanneista 2/3 osaa oli sitä mieltä, että diakoniatyöntekijä on arkityöntekijä ja työ tehdään maanantaista perjantaihin. Diakoneista puolet ja diakonissoista 77 % piti diakoniatyötä viikolla tehtävänä työnä. Messussa työntekijän roolissa oloa ei kuitenkaan juuri koettu turhana esilläolona kaiken muun työn kustannuksella, sillä 72 % kaikista vastanneista oli väitteestä keskimäärin kuitenkin eri mieltä. Messun toimittajaksi ei kuitenkaan ihan varauksetta haluttu enää enempää kuin mihin tällä hetkellä on mahdollisuus. Vastanneista 60 % ei toivo joutuvansa messun toimittamiseen mukaan enää useammin kuin tällä hetkellä joutuu.

9.3 Koulutusta messutyöhön

Liturgiset tehtävät ja viikoittaiset seurakunnan jumalanpalvelukset suunnitteluineen ja toteutuksineen on perinteisesti katsottu kuuluvan pappien työnkuvaan. Diakoniatyöntekijöiden mahdollinen mukana olo messun toimittajajoukossa on nähty usein avustajan roolissa jakamassa ehtoollisviiniä tai lukemassa Raamatun tekstejä. Diakoniatyöntekijöillä on kiinnostusta ja innostustakin tulla mukaan messua toimittamaan, mutta messun diakonin tehtäviin toivotaan koulutusta ja asianmukaista opastamista.

Kyselyyn vastanneista 60 % ei ollut koskaan osallistunut jumalanpalveluskoulutukseen. Diakonissoista koulutukseen oli osallistunut peräti yli puolet vastanneista kun taas diakoneista vain 20 %. Koulutusta jumalanpalveluksesta, sen teologisista perusteista ja toisaalta aivan käytännön konkreettisista asioista (mm. mitä diakonin tehtävät ovat, kuinka tehtävissä toimitaan, miten ehtoollispöytä katetaan) toivottiin lisää. Esille tuotiin myös, ettei aikanaan omassa diakoniatyön peruskoulutuksessa näitä liturgisia tehtäviä ja niiden hoitoa koskevia asioita otettu juurikaan esille. Kokemus näistä tehtävistä on pitänyt hankkia oman kokemuksen ja kiinnostuneisuuden kautta.

9.4 Liturgiset tehtävät näkyvät toimintasuunnitelmassa ja esimieskeskusteluissa

Noin puolet vastaajista mainitsi työn liturgiset tehtävät omassa toimintasuunnitelmassaan. Kirjallisessa ilmaisussa asia oli joissain tapauksissa sanottu suoraan, esim. diakonit osallistuvat säännöllisesti messun toimittamiseen. Asia ilmaistiin myös tavoitteena tai keinona tavoitteeseen pääsemiseksi, esim. tavoitteena kehittää jumalanpalveluselämää, tavoitteena mahdollistaa erityisryhmien seurakuntayhteys, keinoina mm. jumalanpalvelukset ja hartaudet.

Esimiehen kanssa oli keskusteltu joskus myös diakoniatyöntekijän tehtävistä jumalanpalveluksissa. Keskusteluissa esiin nousivat yleensä käytännölliset messun toimittamiseen liittyvät asiat kuten alban ja stolan oikea käyttö, oikeat sanamuodot liturgiassa, esirukouksen valmistaminen tai kuinka ehtoollista jaettaessa toimitaan.

9.5 Diakoniatyöntekijän oman hengellisen elämän hoito

Hengelliseen elämään voidaan katsoa kuuluvaksi esim. messuun osallistuminen, miehistely ja hiljaisuus, yhteyden kokeminen toisiin kristittyihin, hartaus- ja rukoushetket, Raamatun lukeminen ja rukous (Gothoni 2012, 209).

Arkisen työn keskellä ja pyöryksessä myös diakoniatyöntekijä tarvitsee oman hengellisen elämänsä hoitoa. Jumalanpalvelus ja messu ovat tärkeä ja luonnollinen osa työntekijän omaa hengellisen elämän hoitoa ja siinä kasvamista. Kun työssä kohdataan vaikeita tilanteita ja työntekijää ahdistavia tilanteita, tarvitaan kokemusta siitä, että myös työntekijää kannetaan ja hoidetaan, eivätkä kaikki ratkaisut ole vain hänen käsissään, vaan ne voi jättää Jumalan kantaviin käsiin. Jumalanpalvelus saa ja tulisi olla myös työntekijälle paikka, missä voi jättää ihmiset ja heidän tilanteensa Jumalalle sekä pyytää viisaitta ja voimaa arjen työhön. (Puuska 2012, 146–147.)

Tutkimuksen mukaan diakoniatyöntekijät kävivät omalla vapaa-ajallaan melko ahkerasti myös jumalanpalveluksessa. Kirkkokäynnit koettiin hoitavina, lohduttavina ja voimaa antavina. Paljon tuotiin myös esiin tarvetta messun kautta kokea hiljaisuutta ja lepoa. Välillä hiljaisuuteen vetäytyminen koettiin antavan voimaa taas arjen työhön. Tärkeänä koettiin myös seurakuntayhteyden kokemuksen saaminen ja siihen liittyminen.

Onkin tärkeää, että työntekijä voi kasvaa myös hiljaisuutta kokien. Hiljaisuudessa voimme kerätä voimia, pohtia omia valintojamme sekä pysähtyä kysymään itseltämme niitä tärkeitä kysymyksiä, jotka mahdollistavat oman henkisen ja hengellisen kasvun. Mikä on minun lähtökohtani ja syvin totuuteni, jonka pohjalta diakoniatyötä teen? Onko diakonia liturgiaa liturgian jälkeen? (Gothoni 2012, 210–211.) Mitä ihmiset ehkä todella kaipaavat tässä ajassa? Ovatko ne asiat ehkä hyvinkin samoja kuin mitä itse kaipaan: lepoa, hoitoa, yhteisöllisyyttä.

10 POHDINTAA

Diakoniatyöntekijät ovat hyvin kiinni työn perustehtävässä. Sielunhoito, erilaiset ryhmätilanteet ja taloudellinen avustaminen nousivat esiin. Diakoniatyöntekijät ovat työhönsä sitoutuneita ja haluavat tehdä arkisen työnsä hyvin. Työtä ja ihmisten ongelmien kohtaamista on paljon. Työntekijän omakin jaksaminen saattaa välillä olla suurella koetuksella. Haasteita työssä on paljon.

On varmasti ymmärrettävää, että diakoniatyössä liturgiset tehtävät eivät näytä nousevan työn keskiöön. Tämä osa-alue on helpompi jättää perinteisesti pappien hoidettavaksi. Tämän tutkimuksen mukaan diakoniatyöntekijät ovat kuitenkin jonkin verran messun toimittamisessa mukana. Oletin heille tutuimmiksi tehtäviksi messussa tekstin lukemisen, ehtoollisviinin jakamisen sekä esirukouksen laatimisen ja lukemisen. Tutkimus vahvisti tämän. Toisaalta tässä tutkimuksessa tuli ilmi, että diakonin toivottiin messussa olevan muutakin kuin pelkkä tekstinlukija. Ehkäpä lisäkoulutuksella ja yhteisellä keskustelulla olisikin mahdollista laajentaa diakonin roolia messun toimittajana. Mahdollisuus osallistua diakonin tehtäviin monipuolisesti voisi rikastuttaa messua. Diakoniatyöntekijälle voisi olla mielekästä osallistua täysipainoisesti messun toimittamiseen ja rikastuttaa sitä toimimalla näin virkansa tehtävissä keskellä seurakuntaa.

Tässä tutkimuksessa ilmeni myös työntekijöiden tarve ja halukkuus jumalanpalveluskoulutukseen. Tietoa kaivataan jumalanpalveluksen teologiasta ja perusteista: miksi tehdään niin kuin tehdään? Toisaalta tärkeäksi nähtiin jumalanpalvelukseen liittyvien käytännön asioiden läpikäymistä: miten ehtoollispöytä katetaan, mitä sanamuotoja käytetään, milloin polvistutaan. Diakoniatyöntekijä saattaa tuntea olonsa epävarmaksi ja araksi, olevansa liian isolla paikalla joutuessaan toimittamaan messua. Työyhteisöissä olisi hyvä olla tarpeeksi ohjausta ja koulutusta näihin tehtäviin. Näin työntekijä voisi saada varmuutta tehtäviinsä, ja liturgia voisi päästä uudella tavalla elämään myös työntekijälle itselleen.

Tutkimuksessa ilmeni, että diakoniatyöntekijät keskustelivat jonkin verran esimiestensä kanssa työhön liittyvistä liturgisista kysymyksistä. Keskustelua saatetaan käydä esimerkiksi kehityskeskustelujen yhteydessä. Nähtiin tarvetta laajempaan, avoimeen keskusteluun pappien ja diakoniatyöntekijöiden kesken. Yhteisellä keskustelulla ja yhteistyöllä voisikin olla perustehtävien kannalta merkitystä. Liturgisten tehtävien käytännöllisi-

nen avaaminen keskustelulla ja vuorovaikutuksella voisi hälventää ennakkoluuloja ja lähentää eri työaloja toisiinsa nimenomaan työn rikastuttajana.

Mikko Malkavaara (2007) kirjoittaa teoksessa Auttamisen teologia siitä, kuinka viimeaikaisissa tutkimuksissa diakoniatyöntekijöiden työtä ovat lisänneet mm. yhteistyö sosiaalitoimen kanssa, hallinnolliset tehtävät, sielunhoito, vapaaehtoistyön organisoiminen, mutta myös messuissa avustaminen. Samassa yhteydessä hän puhuu siitä, kuinka seurakunnat ja niiden diakoniatyön painotukset voivat olla hyvinkin erilaisia keskenään. Yhdessä seurakunnassa diakonia on painottunut hengelliseen työhön, mikä näkyy mm. sielunhoidossa ja jumalanpalvelustehtävissä. Toisessa seurakunnassa keskitytään kriisityöhön, syrjäytyneisiin ja taloudelliseen auttamiseen. Kehitys näyttäisi tällä hetkellä menevän kuitenkin siihen suuntaan, että sielunhoitopainotteinen työote tai aineellinen tukeminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen eivät olisikaan enää vastakkaisia vaan nämä erilaiset näkemykset ja painotukset olisivatkin lähentymässä ja täydentämässä toisiaan. Yhteiskunnallisen tilanteen ja toimintaympäristöiden muuttuessa voisikin olla jopa tärkeämpää osata ottaa käyttöön erilaisia työn painopistealueita. Tällä voisi olla jopa työntekijän työmotivaatiotakin parantava vaikutus. Diakonian virka on luonteeltaan hengellisen työn virka, mikä näkemys on vahvistunut viimeaikaisissa teologisissa keskusteluissa sekä käytännössä. ”Diakonia lähtee alttarilta”- sanonta onkin ehkä muuttunut muotoon ”diakonia ulottuu alttarille asti”. (Malkavaara 2007, 120–121.)

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen seurakuntien ja kirkon pohtiessa omaa tehtäväänsä tässä ajassa. Seurakunnan suuri juhla, sunnuntain messu, kokoaa kristittyjä yhteen sanan ja sakramenttien äärelle. Lopuksi seurakunta lähetetään arkeensa uusin eväin. Viikoittainen jumalanpalvelus on siis seurakuntaelämän keskus. Diakoniatyössä työn liturgiset tehtävät koetaan vaativina. Työaikakysymykset mietityttävät sunnuntaitöineen ja vapaapäivälistaa tulisi opetella täyttämään uudella tavalla. Tutkimuksessa tuli ilmi myös pelko, että diakoniatyöntekijöiden suostuessa vielä pappienkin työn paikkaajiksi ja lisätyövoimaksi on diakoniatyön omin perustehtävä vaarassa. Diakoniatyöntekijälle on tärkeää tuntee olevansa tasavertainen messun toimittaja yhdessä pappien, kanttoreiden sekä seurakuntalaisten kanssa.

Tämä oli pieni tutkimus isosta asiasta. Diakoniatyöntekijät osallistuvat hyvin vaihtelevasti työn liturgisiin tehtäviin messussa Suomen kirkossa. Aiheesta riittää vielä mielenkiintoista tutkittavaa. Olisi tärkeää tutkia myös pappien ja kanttoreiden asenteita ja kokemuksia messun toimittamisesta - työyhteydessä diakonin kanssa.

Lähtekää rauhassa.

Olkaa rohkeat,
pitäkää hyvästä kiinni,
älkää vastatko pahaan pahalla.

Rohkaiskaa arkoja,
tukekaa heikkoja,
auttakaa sorrettuja,
kunnioittakaa kaikkia ihmisiä.

Rakastakaa ja palvelkaa Herraa

Pyhän Hengen voimassa iloiten.

(Kirkkokäsikirja 2008, viikkomessun kaava, 57)

LÄHTEET

- Aaltonen, Tapio 1996. Ihmisen juhla-kontekstuaalisuuden haaste. Teoksessa Kari Salonen (toim.) MIKÄ MESSU! Näkökulmia uudistuvaan jumalanpalvelukseen. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A nro 67.1996. Jyväskylä: Kirkon tutkimuskeskus, 106.
- Ahonen, Risto A. 1991. Diakonaatin uudistus. Diakonian viran kehittäminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ja muissa luterilaisissa kirkoissa. Kirkon tutkimuskeskus. sarja A N:o 56.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Diakonin virka. Kirkkohallituksen 15.8.2007 asettaman työryhmän mietintö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2008:9.
- Gothoni, Raili 2012. Kehittyvä diakoniatyö. Työntekijän hengellinen elämä ja teologinen reflektointi. Teoksessa Raili Gothoni; Riitta Helosvuori; Kalle Kuusimäki & Karolina Puuska (toim.) Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytännöt. Helsinki: Kirjapaja, 209–211.
- Heikkilä, Tarja 1997. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Helin, Matti; Hiilamo, Heikki & Jokela, Ulla 2010. Diakoniatyö, asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka 2000. Tutkimustyytit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa Sirkka Hirsjärvi; Pirkko Remes & Paula Sajavaara Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi, 184.
- Jussila, Jarmo; Oinonen, Mikko; Unkuri, Juhana & Vatanen, Osmo (toim.) 2004. Aamenesta öylättiin. Kirkon uskon sanakirja. Helsinki: Kirjapaja.
- Jyväskylän seurakunta 2012. Jyväskylän seurakunnan strategia vuoteen 2020. Viitattu 6.9.2012.
http://www.jyvaskylanseurakunta.fi/palvelut_ja_yhteystiedot/strategia/
- Järveläinen, Matti 1991. Seurakunta diakonisena yhteisönä. Teoksessa Kerttu Inkala (toim.) Hoivatkaa toinen toisianne. Diakonian teologian käsikirja. Pieksämäki: Kirjaneliö, 93-95.
- Kirkkojärjestys 8.11.1991/1055. Viitattu 3.10.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055#L4>

- Kirkkokäsikirja I-III 2008. Viikkomessu. Mikkeli: Kirkon keskusrahasto.
Kirkkolaki 26.11.1993/1054. Viitattu 3.10.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054#L4>
- Komulainen, Timo 2004. Diakonin tehtävät messussa. Teoksessa Jumalanpalvelus ja diakonia. Diakonian vuosikirja 2004. Helsinki: Diakonia ry, 40–42.
- Lapuan hiippakunta. Viitattu 16.11.2012.
<http://www.lapuanhiippakunta.fi/fi/seurakunnat/#.UKiTBmfpUsA>
- Latvus, Kari 2002. Arjen teologia. Johdatus kontekstuaaliseen Raamatun tulkintaan. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Latvus, Kari 2004. Vapautuksen diakonia: poliittisen jumalanpalveluksen lähtökohtia. Teoksessa Jumalanpalvelus ja diakonia. Diakonian vuosikirja 2004. Helsinki: Diakonia ry, 30, 32.
- Latvus, Kari 2007. Auttajan viran alkuperän uusi tulkinta. Teoksessa Kari Latvus & Antti Elenius (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 79–81.
- Malkavaara, Mikko 2007. Suomalaisen diakoniatyön taustat ja nykytilanne. Teoksessa Kari Latvus & Antti Elenius (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 120–121.
- Mäkelä, Klaus 2005. Sosiaalitutkimuksen eettinen säätely. Stakes. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Kutsuseminaari 2.5.2005. Työpapereita 4/2005. Helsinki: Stakes, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, 10. Viitattu 9.10.2012.
<http://www.stakes.fi/verkojulkaisut/tyopaperit/Tp4-2005.pdf>
- Palvelijoiksi vihityt. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 2000 asettaman virkarakennekomitean mietintö. suomen ev.lut.kirkon keskushallinto. Sarja A 2006:1.
- Palvelkaa Herraa iloiten 2001. Jumalanpalveluksen opas. Suomen ev.lut.kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2000:6. 2.painos 2001. Helsinki: Kirkkohallitus. Kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskus.
- Puuska, Karolina 2012. Diakoniatyö ryhmissä ja lähiyhteisöissä. Teoksessa Raili Gonthoni; Riitta Helosvuori; Kalle Kuusimäki & Karolina Puuska(toim.) Kanta-kaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja, 112, 114, 124, 144, 146–147.
- Suomen evankelisluterilainen kirkko. Sakasti.evl.fi- Kirkon palvelijoille. Kirkon keskushallinto.
<http://www.evl2.fi/sanasto/index.php/Etusivu>
- Sariola, Yrjö 2001. Jumalanpalveluksen käsikirja. Pieksämäki: Kirjapaja Oy.
- Sariola, Yrjö 1998. Mennään messuun. Johdatus uudistuvaan jumalanpalvelukseen.

- Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Sollamo, Raija 1991. Lunastettu lähimmäisyyteen. Diakonia Uudessa testamentissa. Teoksessa Kerttu Inkala (toim.) Hoivatkaa toinen toistanne. Diakonian teologian käsikirja. Helsinki: Kirjaneliö, 25.
- Tamminen, Elina 2006. Kohti diakonista jumalanpalvelusta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Pieksämäen yksikkö. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelma, sosionomi (AMK). Opinnäytetyö.
- Vahtola, Kari 2004. Jumalanpalveluksen diakoninen ulottuvuus. Teoksessa Jumalanpalvelus ja diakonia. Diakonian vuosikirja 2004. Helsinki: Diakonia ry, 7–9, 12.
- Veikkola, Juhani 2002. Diakonian perustehtävä, visiot ja tavoitteet. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 117–119.
- Veijola, Timo 2002. Diakonian juuret Raamatussa. Teoksessa Riitta Helosvuori; Esko Koskenvesa; Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 14–15.
- von Weissenberg, Hanne 2007. Osaako köyhä lukea Raamattua oikein? Viitattu 4.9.2012.
<http://www.teologia.fi/artikkelit/raamattu-mainmenu-33/234-osaako-klukea-raamattua-oikein>
- Virtuaali ammattikorkeakoulu. Ylemmän AMK-tutkinnon metodifoorumi. Ammatillisen tutkimuksen eettiset pelisäännöt. Viitattu 11.10.2012.
<http://www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464169229/1194413488476/1194413568842.html>
- Yhdessä kirkon virassa 1997. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 1994 asettaman diakonaattikomitean mietintö. Suomen ev.lut.kirkon keskushallinto. Sarja A 1997:9.
- Östring, Irina 2000. Diakoni ja jumalanpalvelus, diakoninen jumalanpalvelus-tutkielma diakoniatyöntekijöiden ja jumalanpalveluksen välisestä suhteesta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järvenpään yksikkö. Päättyö.

LIITE 1

Hyvä kollega diakoniatyössä!

Olen työskennellyt 15 vuotta diakonian haasteellisella, mutta myös antoisalla työalalla - ensin Jyväskylän kaupunkiseurakunnassa ja nyt seurakuntien yhdistymisen myötä Jyväskylän seurakunnassa. Tällä hetkellä olen päivittämässä diakonian virkatutkintoani sosionomi(AMK)-diakoni muuntokoulutuksessa diakonia-ammattikorkeakoulussa Piekämäellä.

Opiskeluun liittyvän opinnäytetyöni aiheeksi valitsin diakonian messussa. Messun toimittamiseen osallistuminen on tuonut omalla työurallani Kuokkalan alueseurakunnassa sekä iloa ja uuden oppimista että vaivaa ja kysymyksiä. Näiden kokemusten myötä on herännyt kiinnostus siihen, mitä me diakoniatyöntekijöinä ajattelemme liturgisista tehtävistä omassa työssämme ja miten niihin asenoidumme. Ovatko ne meille luonteva osa työtämme? Onko meidät otettu tasaveroisina jumalanpalveluksen toimittamiseen mukaan? Voisiko sillä olla positiivisia vaikutuksia diakoniatyöntekijän työhön - sekä oman hengellisen elämän ja työssä jaksamisen kannalta että toisaalta diakoniatyössä kohtaamamme ihmisen kannalta?

Tässä kyselyssä liturgisilla tehtävillä tarkoitetaan diakonille mahdollisia tehtäviä jumalanpalveluksessa (Kyrie, evankeliumin lukeminen, ehtoollisessa avustaminen, esirukous ja sen valmistaminen, rauhan toivottaminen ja lähettäminen).

Opinnäytetyöni ohjaajana toimii lehtori Päivi Thitz (YTM, diakoni).

Kyselyni on suunnattu Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijöille. Ystävällisesti pyytäisin sinua vastaamaan tutkimuskyselyyni **perjantaihin 27.4. mennessä**. Vastamiseen kuluu aikaa n. 20-30 min. Kysely toteutetaan Webropol-nettikyselynä ja vastaamaan pääset osoitteessa

Lämmin kiitos osallistumisestasi jo etukäteen ja työniloa kevääseen!

Tarvittaessa vastaan mielelläni kyselyihin.

Ystävällisin terveisin

Päivi Heikkilä

diakoni, työnohjaaja

paivi.heikkila@student.diak.fi

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä

LIITE 2

Diakonia messussa – kysely Jyväskylän seurakunnan diakoniatyöntekijöille

1. Olen

- 1. nainen
- 2. mies

2. Ikäni

- 1 20-30v.
- 2 31-40v.
- 3 41-50v.
- 4 51-60v.
- 5 61- v.

3. Koulutukseni

- 1 diakoni
- 2 diakonissa
- 3 seurakuntakuraattori

4. Olen valmistunut

- 1 1960-luvulla
- 2 1970-luvulla
- 3 1980-luvulla
- 4 1990-luvulla
- 5 2000- luvulla

5. Olen toiminut seurakunnan diakoniatyössä (montako vuotta?)

6. Toimin Jyväskylän seurakunnan

- 1 perusdiakoniatyössä alue seurakunnassa
- 2 erityisdiakoniatyössä yhteisessä seurakuntapalvelussa
- 3 muualla, missä

7. Mielestäni kirkon diakoniatyön perustehtävä on

8. Työssäni diakoniatyöntekijänä tärkeitä työn painopistealueita ovat (valitse kolme tärkeintä):

☐ 1 ryhmät, leirit ja retket	☐ 2 sielunhoito	☐ 3 työn liturgiset tehtävät (messun toimittaminen)
☐ 4 taloudellinen avustaminen	☐ 5 kotikäyntityö	☐ 6 laitospaikka
☐ 7 yhteydet yhteistyötahoihin	☐ 8 vapaaehtoisten organisoiminen	☐ 9 hartaushetket (esim. ryhmät, laitokset)
☐ 10 diakoniakasvatus (keräykset, rippikoulu, kouluyhteistyö)	☐ 11 muu, mikä ____	

9. Itse käyn vapaa-ajallani messussa

- 1 viikottain
- 2 kuukausittain
- 3 muutaman kerran vuodessa
- 4 juhlapyhinä
- 5 en käy

10. Itse käyn messussa vapaa-ajallani, koska

11. Minkälaisissa tilanteissa olet mukana suunnittelemassa/toteuttamassa hartautta, jumalanpalvelusta tai toimit muuten liturgisissa tehtävissä (voit valita useamman vaihtoehdon)

- kerho/ryhmähartaudet
- laitoshartaudet
- leirihartaudet
- leirijumalanpalvelukset
- päiväjumalanpalvelukset/messut
- työalan erityismessut
- kirkkovuoden juhla-aikojen jumalanpalvelukset
- muu, mikä

12. Ovatko liturgiset työtehtävät mainittu työalasi toimintasuunnitelmassa

- kyllä, millä sanamuodolla?

- ei ole mainittu

13. Olen mukana suunnittelemassa messua yhdessä muiden työalojen kanssa (esim. papit, kanttorit)

- kuukausittain tai useammin
- kerran puolessa vuodessa
- muutaman kerran vuodessa
- kerran vuodessa
- en koskaan

14. Olen mukana toimittamassa messua (liturgisissa tehtävissä)

- kuukausittain tai useammin
- kerran puolessa vuodessa
- muutaman kerran vuodessa
- kerran vuodessa
- en koskaan

15. Esimieheni suhtautuu myönteisesti siihen, että voin olla mukana toimittamassa messua

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

16. Olen keskustellut joskus esimieheni kanssa messun toimittamista koskevista asioista

- en ole
- kyllä olen, millaisista asioista ?

17. Oletko ollut mukana messussa toimittamassa seuraavia diakonin tehtäviä

	1 kyllä	2 en
Kyrie-litania	☐	☐
evankeliumin lukeminen	☐	☐
yhteinen esirukous	☐	☐
rauhan toivottaminen	☐	☐
ehtoollispöydän valmistaminen	☐	☐
ehtoollismaljan jakaminen	☐	☐
lähettäminen messun lopussa	☐	☐
valmistanut ja pitänyt saarnan	☐	☐

18. Messun toimittamisen yhteydessä minua on jäänyt mietityttämään

19. Olen ollut mukana jumalanpalveluskoulutuksessa

- kyllä
- en

20. Kaipaen lisää koulutusta ja tietoa jumalanpalveluksesta ja sen toimittamisesta

- kyllä, miksi
- en, miksi

21. Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1 täysin samaa mieltä, 2 jokseenkin samaa mieltä, 3 en osaa sanoa, 4 jokseenkin eri mieltä, 5 täysin eri mieltä

	1 täysin samaa mieltä	2 jokseenkin samaa mieltä	3 en osaa sanoa	4 jokseenkin eri mieltä	5 täysin eri mieltä
1 palvelu alkaa alttarilta	●	●	●	●	●
2 kaikki muu työ vie ajan mahdollisuudelta osallistua messun toimittamiseen säännöllisesti	●	●	●	●	●
3 diakoniatyöntekijä on arki-työn tekijä, työtä tehdään pääsääntöisesti maanantaista perjantaihin	●	●	●	●	●
4 seurakuntalaisille on tärkeää tavata ja nähdä diakoniatyöntekijää myös messua toimittamassa	●	●	●	●	●
5 liturgiset tehtävät ovat osa diakoniatyöntekijän perustehtävää	●	●	●	●	●
6 messussa diakonina olo on turhaa esilläoloa muun työn kustannuksella	●	●	●	●	●
7 on tärkeää saada valmistella esirukousta ja tuoda siihen yhdessä seurakuntalaisten kanssa tärkeitä ja ajankohtaisia arjen asioita	●	●	●	●	●
8 diakoniatyöntekijä tarvitsee lisää koulutusta liturgisissa tehtävissä toimimista varten	●	●	●	●	●
9 messujen toimittamisessa tehtävä yhteistyö eri työntekijäryhmien (esim.papit, kanttorit jne.) välillä toimii hyvin	●	●	●	●	●
10 toivoisin pääseväni useammin mukaan toimittamaan messua	●	●	●	●	●

22. Mitä messun toimittamisessa mukana olo (muissakin messuissa kuin oman työalan) diakonina työllesi antaa/ voisi antaa?

A large, empty rectangular text input field with a thin black border. The bottom and right edges of the field feature a grey and white checkerboard pattern, indicating scroll bars. There are small square buttons with arrows at the corners for scrolling.

23. Mitä vielä haluaisit sanoa liittyen diakoniatyöntekijän messussa mukana oloon ja sen toimittamiseen liittyen?

A large, empty rectangular text input field with a thin black border. The bottom and right edges of the field feature a grey and white checkerboard pattern, indicating scroll bars. There are small square buttons with arrows at the corners for scrolling.

Kiitos vastauksistasi!